



Павло МОВЧАН: «Національно-етнічні проблеми в Україні визначатимуть її економічну, соціальну й політичну стабільність»

Хотів би почати з двох цитат. Перша: «На драглистому, гнилісному фундаменті кров'яної твані не збудуєш нічого. Він мусить згинуть... Треба бути правдивим і мати **мужність прямо дивитися** майбутньому в очі... Це є **жорстоке потворення** світогляду ростучої душі і прикра зупинка на шляху поступу людства. Воно знову затягується в цю **прірву люти і сумного гвалту**, від яких ми почали потроху відпочивати... Повірте, вся ця примара **зовнішнього щастя і тупого, ситого** вдоволення не лише не вартує жодного людського життя, страченого на це, ані нігтя людського не вартує чи згубленої волосини...»

Друга: «**Найбільшу цінність, яку я здобув за життя, се — свобода. Внутрішня свобода. Звільнення від страху, від забобону, марних клопотів, облудних пристастей, людських обмов. Що посієш, те й пожнеш. А зерно для посіву добираємо щодня. І коли сіємо в душі своїй свіжі і добрі думки — вони проростають бажаним живим**».

Перша цитата з Льва Толстого; друга — з твору талановитого сучасного українського письменника з Закарпаття Мирослава Дочинця...

Запитаєте мене, а який це має стосунок до святкових днів? Відповідь — найбезпосередніший... свідченням безберегого антиукраїнського нахабства став день 31 грудня, який продовжився в новорічну ніч, коли я зі своєю родиною шукав **українсько-го** телеканалу і лише за 23-ю спробою знайшов пряму трансляцію зі столичного майдану, на якому лунало моє рідне слово, слово, що споріднює всю українську людність, у якій новорічної ночі (і не лише!) відібрано право на свою пісню, свою молитву, свою співзвучність і відлуння із космосом... Навколо ж було все: галкіни-шмелкини, пугачови-цекали, цюмкали-гейкали і «прочая» і «прочая...» Навколо прірва лютого біснування, «привид... тупого, ситого вдоволення...»

Якщо в Україні проживає 83 % українців, цілком логічно виникає питання: чому я не бачу відповідного співвідношення в інформаційній, освітній, культурній сферах? Якщо це не етнополітика, то що це? Агресивна меншість, яка за сприяння зовнішніх чинників узурпувала владу, намагається запевнити, що це природний історичний процес, внаслідок чого денационалізується не лише корінна нація, а й національні меншини. Продовжується формування «*homo soveticus*». Всі національні меншини інтенсивно русифікували. Нелегальні емігранти з далеких південно-азійських країн так само підлягають русифікації... Ознайомтеся з тими культурними процесами громад із колишніх союзних республік — вони всі російськомовні: періодичні видання, книги, довідники, словники... Це громади — русифікатори; вони не опановують мову тієї держави, де знайшли свою й чужу батьківщину, діти їхні не вивчають української мови... А задля чого, якщо тутешній чиновник спедальовано відкидає державну мову?..

Стрімкі і значні відтоки українців із батьківщини і припливи нового етнічного елементу в економічній, соціальній, культурній сферах відчутно порушують попередню рівновагу, формуючи ґрунт для виникнення майбутніх складних проблем і конфліктів. Перед суспільством і державою несподівано виникають нові і складні завдання. Хто цим займається? Які аналітичні центри? Які державні структури?

Від того, як розв'язуватимуться націо-

нально-етнічні проблеми в Україні, і передовсім проблема сприяння розвитку української визначальної складової залежатиме траєкторія розвитку України, темпи її економічного росту, рівень соціальної і політичної стабільності та характер політичного режиму. Якщо і далі підігріватимуться українофобські тенденції, це неминує спричинитися до формування потужного і стрімкого ксенофобського комплексу, який неможливо буде профільтрувати в системі Інтернету. Масові відтоки українців і притоки іноземців формують відповідні стереотипи поведінки, які пов'язані з поняттям «тимчасовості». Тимчасово залишаю батьківщину, тимчасово перебуваю на чужині, яка, як свідчить ужиткова практика, стає згодом місцем постійного перебування. Україна не виробила та й не могла виробити необхідних механізмів адаптації, серед яких мовна в цілому світі є визначальним чинником. А якщо мову держава волюнтаристськи відкидає на догоду комерційним інтересам українського олігархату, який, власне, і є визначальним елементом у сфері інформаційно-культурної політики, то українською людністю швидко були сформовані відповідні стереотипи в ставленні до «чужинців» у владі, і до прийшлого елементу. Через ці стереотипи формуються людські стосунки, які теж стають інструментами реалізації регіональних і корпоративних інтересів у боротьбі за владу. Критична маса ворожості і страху може бути будь-коли спедальована.

Інструментальні можливості нормативної бази у вирішенні етнічних процесів дуже й дуже низькі. І причина — відома. Так само, як і добре відомі ті політичні сегменти, які делеговані не зміцнювати українську державу, а якомога скоріше позбавити навіть рудиментарних форм її незалежності, які потрактовують слідом за московськими ідеологами наші національні устремління як «*украинскую*» *болезнь русской нации*», які слово **українська** беруть ще й досі в лапки і процес нашого державотворення називають не інакше, як «движением украинского сепаратизма», а дійсною ідеологією визнають ідеологію «русского единства» і «русского мира», чийми виразниками є міністр освіти України і низка депутатів, які включені були за квотами Москви до фракції Партії регіонів. Їхні законодавчі ініціативи є озвученням історичного погляду на Україну одного з сучасних шовіністичних ідеологів Росії історика Наталі Нарочніцкої, як у газеті «Комсомольская правда» (для України), так і на нашому першому, так званому, національному телеканалі, — де вона досить часто гостює, і стверджувала, що «Гоголь считал свою любимую Малороссию безусловной частью огромной Руси. Теория же о том, что русские — это помесь угрофинов с татарами и они украли ее название — Русь, принадлежит исторический труд Михаила Грушевского, который сейчас изучают в украинских школах. Ни один серьезный историк не скажет, что история Киевской Руси принадлежит одной Украине. Это наша (чувствуй!) общая история. И язык, на котором мы говорим (!!!) — это общерусский литературный язык, производный от древнерусского,



Фото Олеса Дмитренко

язык наших предков. А украинский язык — местный, как, например, вологодский».

Що ще можна сказати у відповідь цьому «академіку», яка очолює Фонд історичної перспективи?

Тепер ви розумієте, шановні читачі, чому я на початку навів ці дві цитати... Чому «перекисли ці по-табачниковські» так полюбляють політичні московські гурмани?..

Нещодавно ми групою депутатів здійснили паломницьку поїздку по Святій землі, звідки, окрім душевного світла я виніс ще одне враження: як із різних етнічних складових формується єдина єврейська нація, етногенез якої триває саме тепер, у якому відроджена мова є визначальним чинником, мова, до якої вдавалися, як відомо, сотні, а може, тисячі євреїв, розсіяних по світу і позбавлених своєї батьківщини і держави. Чому на своїй землі, яку віками відстоювали, боронили прашури, нас позбавляють права бути собою? Це можуть робити лише окупанти! І яким може бути спільний із Росією український посібник з історії, якщо до складу комісії входить уже згадуваний мною історик від Росії... Академік Мирослав Попович більше року тому запитував: «Що писатиме міністр (Д. Табачник) із відповідними однодумцями у російському середовищі, я не уявляю».

Відомий соціолог Євген Головаха зробив узагальнюючу оцінку великій російсько-українській етнополітиці, яка є великим дзеркалом нашої так **званої**, державної етнополітики: «Враховуючи істотні суперечності, які існують між істориками Росії і України, можна зрозуміти, що узгодити дражливі питання можуть тільки найбездарніші і найпокірніші виконавці, ті, хто буде просто слугувати владі, але не ті, у кого є власна думка». («Голос України», № 215 від 16.XI.2010 р.).

То чи ж є вона, та власна думка в нас, українців? Щодо етнополітики і взагалі — політики української — в Україні, чи ми лише бачимо «**примару “зовнішнього щастя і тупого, ситого самовдоволення”**», для якої така категорія, як «**внутрішня свобода**» не була відома ніколи.

ЗБРОЙНИЙ НАПАД НА ХАРКІВСЬКУ «ПРОСВІТУ»



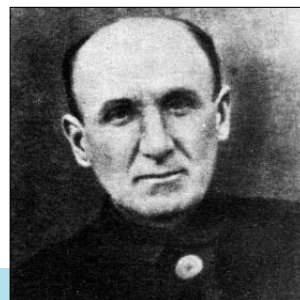
2

ЧИ ВДАЛОСЯ СВЯТО РІЗДВА?



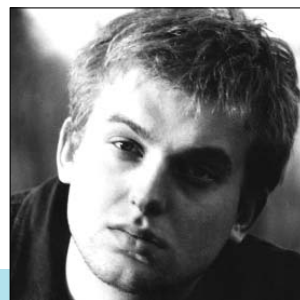
6–7

ПОЕТИЧНА АНТОЛОГІЯ «СТРІЛА»



8–9

ЗНАЙОМТЕСЬ: КОМПОЗИТОР АНТОНЮК



12

ЗІРКИ І АКТОРИ



14–15



Сергій ЖИЖКО: «Потрібні високий дух і готовність до боротьби»

— *Пане Сергію, у Видавничому центрі “Просвіта” щойно побачила світ Ваша нова книжка. Розкажіть, будь ласка, про неї.*

— “Перетворення” — у розумінні націєтворення. Наше пострадянське суспільство має давню спадщину, російсько-імперську, малоросійську, що, незважаючи на 70 років радянської влади, була присутня у свідомості й ментальності українства і додатково закріплювалася політикою радянської влади. Більшовики розгромили царську імперію, але вони не громили російський шовінізм. Українське суспільство постеноцидне, посттоталітарне. За допомогою тоталітаризму знищувалося все національне.

Тому наше суспільство потребує тривалих трансформацій. Необхідно, щоб радянська людина перетворилася на українську. Ми не втратили наших класичних українців, які тисячоліттями формувалися в ареалі Наддніпрянсько-Надністрянського геополітичного простору. Але вони національно були дуже поруйновані. Нашу націю нищили, і тепер потрібно відновлювати той український дух, який виокремлює нас серед інших народів. Про це і книга: перетворення як націєтворення.

— *Як саме здійснити ці серйозні перетворення після таких руйнацій нації?*

— Насамперед необхідно створити новітні націєформуючі групи серед інтелігенції, підприємців, чиновників, працівників спецслужб, усіх патріотів нашої держави. Також потрібна потужна національна безпека, а вона будеться і на капіталі, і на державних інституціях, і на свідомості самих правоохоронців, функціонерів. Ці групи за жодних умов не мають права відрікатися від нашої української держави, завжди повинні захищати її на міжнародному рівні, відстоюючи національні позиції. Жертвувати всім заради своєї держави повинні насамперед ті, хто нині про Україну й не думає.

— *Чи відбувалися такі процеси за 20 років незалежності, чи проходять вони зараз?*

Сергій ЖИЖКО народився 1954 року в селищі ім. М. Раскової Тенькінського р-ну Магаданської області (Росія). 1975 р. закінчив історичний факультет Львівського державного університету ім. І. Франка. Працював на Львівщині вчителем, науковим співробітником музею, потім — робітником у Сибіру. З другої половини 80-х, повернувшись в Україну, він активний громадсько-політичний діяч: член проводу Львівської обласної організації “Меморіалу”, член УГС, УРП, політреферент УНА. З жовтня 1992 р. голова секретаріату Конгресу українських націоналістів, із 1994 до 1998 р. — заступник голови КУН, депутат Верховної Ради України IV скликання.

— Вони відбувалися в політичному, національно-демократичному русі. Саме там було чимало безкорисливих політиків, активістів, тієї української новоствореної еліти, завдяки зусиллям якої ми відбулися як самостійна держава.

Такі групи було сформовано під час Помаранчевої революції, коли українці стали на захист свого майбутнього. І вони ж не забули про таку свою роль, дію. Багато цих людей тепер працює у державних структурах чи започаткували власний бізнес.

— *Яка роль молодого покоління у процесі націєтворення? Дехто вважає, що молодь байдужа до всього, а дехто — що мине 20 років, зміниться покоління, і все нормалізується.*

— Молоде покоління поки що не стало самостійним політичним суб'єктом. Але, наприклад, “Фронт змін” і “Свобода”, учасники оновленого політичного процесу, намагаються більше спиратися на молоде покоління, аніж на старшу генерацію. Інші партії складаються з осіб переважно середнього віку. А ті, хто був при владі за часів Кравчука і Кучми, відходять. Тому Україна потребує молодих політиків, а не функціонерів, які пройшли школу КПРС і комсомол. Це мають бути люди, які вирости в незалежній Україні, для яких національні інтереси важливіші, ніж російські амбіції. Настає розуміння, що російська культура — це руська культура. Російську культуру XVIII—XX століть треба знати, але варто пам'ятати, що її значною мірою створювали українці, євреї, татари, інші нації. Сьогодні наша молодь формує нове начало зі своїм українським змістом.

— *Про старі національно-демократичні сили. Ви вже відзначили їхню велику роль у становленні й збереженні незалежної держави, а що сьогодні? Чи можуть вони відродитися чи це вже, так би мовити, наша історія?*

— Націонал-демократія багато зробила для проголошення державності, її закріплення, наповнення національним змістом. Крім того, ідеї національної демократії розчинилися за ці 20 років у різних проектах державних інституцій. Хоч би хто був президентом і прем'єром, ці ідеї вони використовували. Ми хотіли б більше. Не характеризуватиму Ющенка, але за його президентства національну гуманітарну складову було максимально задіяно у державотворенні.

Якщо говорити про національну демократію як про політичну силу, то її практично немає.

До прикладу, у нас сьогодні є Українська народна партія, Народний рух України — сили, які виникли після розколу Руху. На жаль, вони не тільки не мають окремих фракцій, а й навіть депутатських груп.

Погляньмо на націоналістичні середовища. Я довго співпрацював зі Славою Стецько, яка мала авторитет і в Україні, і на міжнародному рівні, була символом національно-духовного опору для українців. Поки КУН очолювала Слава Стецько, партія мала авторитет у виборців. Але пізніше КУН розчинився у виборчому блоці “Наша Україна”. Від партії відійшло багато впливових людей. І сьогодні вже ніхто не скаже, що КУН може сформувати виборчий блок “Народний фронт”, як це було 1998 року. Українська республіканська партія вже розпалася на 5 чи 6 осколків,

діє уламок Республіканської християнської партії (ця партія також сама не вийде на вибори), УНА—УНСО теж втратила свою активність.

Свого часу в Народному русі було міцне національно-радикальне ядро. Це і Заєць, і Мовчан...

— *Червоний, світла йому пам'ять...*

— Так. Була група людей, які і в Русі, а потім в УНП складали радикальне національно-демократичне крило. Тепер “Свобода” вже, вважаю, забирає їхнього виборця до себе.

— *Що скажете про партію “Наша Україна”, партію Майдану?*

— У ній багато цікавих постатей, які є новітніми рухівцями, людьми, що побували на державних посадах. Наприклад, колишній міністр закордонних справ Володимир Огризко. Ідеологічно він представляє той політичний сегмент, той шлях, яким ішов Народний рух. Ішов, але зупинився. За “Нашу Україну” могли б проголосувати прихильники Народного руху, але в НУ є проблема з лідером.

Арсеній Яценюк зумів завоювати симпатії частини молодих виборців як новий політичний технократ, прагматик. Яценюк — наслідок незакінченої справи націонал-демократів. І Віктора Ющенка теж, бо те, що не завершили націонал-демократи, мав би доробити Ющенко. Партії виборчого блоку “Наша Україна” агітували за нього, вручили йому всі свої здобутки. Але Віктор Андрійович сказав, що всі партії мають вмерти. Однак і партія, яку він створив, також вмерла. Задум був добрий: об'єднатися, але — не вийшло.

— *Чи потрібна зараз націонал-демократія взагалі?*

— Так, все, що ми називали націонал-демократичним з погляду політичної складової, зараз розчинене. Але саме в ньому найміцніший український духовно-політичний стрижень. І він намагає наш народ. А народ, за моїми спостереженнями, стає дедалі більше національно окультурненим, відроджується у широких верствах населення і мова, і культура, і національні цінності. Тому рано чи пізно з'явиться політична сила, яка у своїй діяльності спиратиметься на всі ці суспільні настрої, бо це сенс українського національного буття.

— *Яка роль духовності в тих окреслених Вами перетвореннях суспільства?*

— Стан духу народу дуже важливий для його процвітання, зокрема економічного, бо коли його немає, то немає національної ідентичності, свідомості, а національний нігілізм веде до паразитування на народному організмі антинародних сил і груп, які грабують народ, а той не вміє захиститися. Мало лише національного самоусвідомлення, дух потрібен, готовність до боротьби за своє! Так, як боролися Холодноярці чи підпілля ОУН. Такий дух живе в українцеві, але немає тієї віри, тієї думки, яка б спонукала його до боротьби. Тільки особистий приклад справжніх патріотів, тільки боротьба спроможна виробити такий дух.

Спілкувався
Петро АНТОНЕНКО

Петро ОСАДЧУК

“Біля витоків незалежності” — книга про Двадцять імен до Двадцятиріччя, як сказано назвою передмови Івана Драча. Вона побачила світ, як справедливо зазначено на обкладинці, до 20-річчя відновлення Незалежності України. Саме відновлення, а не просто проголошення.

Ці двадцять особистостей, про життя і діяльність яких ідеться у збірнику статей до двадцятиріччя Незалежності України, — пише Іван Драч, — мають неповторну індивідуальність. Але спільно вони творять особливо підібраний іконостас, який може бути взірцем і надаватися до поглибленого освоєння.

Неодноразово нам доводилося чути і читати про те, що державна незалежність дісталася українцям ледь не на шару, впала з неба, як падають зірки чи підстрелені птахи. Так можуть казати тільки люди необізнані, далекі

Незламні предтечі свободи

від нашої трагічної історії, байдужі до української перспективи, або ті, кому чужа Україна з її мовою і самобутньою культурою, зі споконвічним прагненням до національної свободи. Ця книжка представляє двадцять яскравих особистостей, що були предтечами звільнення України від цупких обіймів “імперії зла”, своїм життям і діяльністю наближали це звільнення, справді стояли біля витоків нашої дорого оплаченої незалежності, і не просто стояли, а як Франкові каменярі виконували духовний внутрішній наказ: “Лупайте сю скалу, нехай ні жар, ні холод не спинить вас!..”

Важливо, що ці люди, справжні герої, кожен у своїй сфері діяльності, представляючи різні куточки України на сході й заході, справді духовно об'єднують Україну, а не поларизують її, як

це роблять деякі сучасні політики, слухняно підкоряючись волі московського Кремля. Час уже назвати цих видатних людей, предтеч української волі: Кирило Осмак, Петро Григоренко, Віктор Некрасов, Олекса Гірник, Данило Шумук, Олекса Тихий, Василь Макух, Алла Горська, Григор Тютюнник, Анатолій Солов'яненко, Володимир Маняк, Юрій Ілленко, В'ячеслав Чорновіл, Василь Стус, Іван Миколайчук, Валерій Марченко, Володимир Івасюк, Назарій Яремчук.

Автор ідеї і керівник проекту Арсеній Пушкаренко, поряд з Іваном Драчем, пише на перших сторінках книжки про 24 серпня 1991 року: “Мільйони українців мріяли та віддавали своє життя за цей Святий для кожного українця

День! Скільки наша нація пройшла випробувань війнами, голодоморами, концтаборами... І все задля того, щоб відбулося 24 серпня 1991 року!” І про персонажів цього видання: “Всі двадцять особистостей — люди талановиті і неординарні. Вони загинули фізично. Але вони палатимуть як незгасні світочі людського духу”. Саме так! І читачі в цьому переконуються, ознайомлюючись із уміщеними в книжці статтями і нарисами про видатних провісників Незалежності, про яких написали наші авторитетні сучасники.

Доречно до кожного нарису чи статті подано вірші сучасних українських поетів, присвячені мертвим, які оживають у цій книзі. Вона завершується поетичними рядками Василя Симоненка, які тут сприймаються для нас як символічні й напутні:

Україні

*Коли кризь розпач випнуться надії
І загудуть на вітрі степовім,
Я тоді твоїм ім'ям радію
І сумую іменем твоїм.*

*Коли грозює далеч неокрая
У передгроззі дикім і німім,
Я твоїм ім'ям благословляю,
Проклинаю іменем твоїм.*

*Коли мечами небо злоба крає
І крушить твою вроду вікову,
Я тоді з твоїм ім'ям вмираю
І в твоєму імені живу.*

Скажуть, свято, до якого вийшла книжка, вже проминуло, то навіщо про це писати? Річ у тім, що свята не було, була тільки дата. А книжку про безоглядних подвижників, що стояли біля витоків Незалежності, треба пропагувати, читати, щоб омріяне, страждане стало реальністю в час нових випробувань. Тоді восторжествує Україна і настане Свято воїстину.



Український родовід Севастополя

Володимир ПРОЦЕНКО,
голова Севастопольського міського об’єднання “Просвіти”

1854 року в Севастополі з 32 000 міщан було 24 000 українців

Ще з часів Севастопольської оборони 1854 року в Севастополі переважна більшість населення була українською. Документи перепису перед Кримською війною зафіксували 24 000 українців із 32 000 міщан.

Із 1900 року в Севастополі підпільно діяв український гурток “Кобзар”. Його члени — викладачі гімназії, інженери, офіцери військово-морського флоту. Серцевиною гуртка був хор, який створив учитель Севастопольської державної жіночої гімназії українець Микола Кагарлицький. Під його керівництвом “Кобзар” робив непомітну, але дуже важливу справу. Коли 1903 року до Севастополя прибув член Революційної Української партії Левко Мацієвич, українська інтелігенція Севастополя заявила про себе, і “Кобзар” почав діяти відкрито.

У Народному домі, нашому історичному приміщенні, де нині Морська бібліотека, працював самодіяльний робітничий театр з українським репертуаром, проводили вечори пам’яті Тараса Шевченка тощо. У святкуванні роковин Тараса Шевченка брав участь Гнат Хоткевич, друг Мацієвича, частий гість української громади. Цього ж року громада “Кобзаря” делегувала Левка Мацієвича в Полтаву на урочистості, присвячені відкриттю пам’ятника І. Котляревському. 1906 року кобзарівці підтримали заворушення матросів проти утиску українців.

1914 року Столипін заборонив українські просвітницькі громади, і товариство “Кобзар” тимчасово припинило активну діяльність.

Після Лютневої революції 1917 року, яка надала українському народові шанс побудови власної держави, кобзарівці відновили роботу. На початку березня 1917 року в Народному домі зібралося 200 делегатів від громади “Кобзар”. Вони заснували Українську Чорноморську Громаду та обрали її головою директора жіночої гімназії В’ячеслава Лощенка.

Організаційну роботу серед матросів розгорнув Севастопольський військовий клуб імені кошового Івана Сірка та Союз української молоді, працював український аматорський хор “Рада” під керівництвом Григорія Йосиповича Заголо. У хорі було 60 співаків, переважно матроси та учениці жіночої гімназії, діяла українська драматична труппа під керівництвом режисера Миколи Коновалова.

На кінець березня Громада нараховувала понад чотири тисячі членів (більшість із них — матроси), мала власний український прапор із оригінальним малюнком і портретом Т. Шевченка. У військової секції Громади був запорізький малиновий прапор із білим хрестом. Українці вимагали від Центральної Ради реальних дій з українізації Чорноморського флоту і створення Українського військового флоту, але ук-

Відбулася звітно-виборна конференція Севастопольського міського об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка.

У її роботі взяло участь 68 делегатів. Заслухали звіт голови міськкоб’єднання, доповіді просвітян, обрали на новий термін головою об’єднання В. М. Проценка, його першим заступником М. А. Мамчака, заступником Л. Д. Пласкальну, відповідальним секретарем-заступником С. Т. Дорошенко. Прийнято Ухвалу та Звернення делегатів до президента, уряду, Севастопольської міськради та міськадміністрації. Про найцікавіше в роботі севастопольських просвітян розповідає голова організації.

раїнські прапори, підняті на кораблях, майорили недовго.

Організатор більшовицьких “летючих загонів” голова ревкому Юрій Гавен (справжнє ім’я Ян Дауман) за вказівками з Петрограда організовував та керував повальними розстрілами, зокрема й активістів Української Чорноморської Громади. Тоді загинуло 29 000 громадян.

Наші перемоги

На початку 2011 року Севастопольська міська адміністрація на чолі з Валерієм Саратовим намагалася встановити на вулиці, названій 1967 року на честь злочинця Гавена, пам’ятну дошку. Завдяки нашій протидії, вчасному вивченню архівних документів захід влади вдалося випередити. Я щиро вдячний молодим просвітянам Сергію Голубеву й Ігорю Мовчану, які провели роботу серед мешканців вулиці і схилили багатьох до думки про заміну цієї назви.

Із таких перемог складається майже вся історія нашого об’єднання. Ще 22 травня 1989 року на установчих зборах севастопольські українці сміливо заявили про духовний геноцид, який компартийна влада чинила над місцевою українською громадою: позбавлення рідної мови, тотальне зрощення, заміна українських прізвищ на російські, нехтування народними традиціями й національною культурою. Засновники відродженої “Просвіти” Микола Гук, Богдан Єналь, Іван Шевченко сказали “Ні!” манкуртській ідеології і почали гуртувати навколо себе людей, повертати звичаї громади “Кобзар”, активно боротися за рідну мову. Почав діяти український народний хор під керівництвом Віктора Ковальчука, драматичний гурток під керівництвом Олександра Гуляєва, проводилися музичні й літературні вечори. 1990 року просвітяни відкрили в школі-інтернаті № 1 українську недільну школу. Перші заняття з дітьми провели просвітяни В. Г. Мекленбурцева, О. О. Гречко, Т. В. Мазур, Б. М. Процак. Недільну школу хотіли закрити за вказівкою тодішніх керівників міського управління освіти, але просвітяни вистояли.

У стінах “Просвіти” зародилася мрія мати флот незалежної України, яку виношували морські офіцери-просвітяни Євген Лупаков, Микола Гук, Мирослав Мамчак, Ігор Тенюх, Вадим Махно, Олександр Плясечников, Олександр Подольний, Володимир Холодюк, Борис Корпан, Василь Федорончук, Богдан Єналь. Частина з них увійшли до складу орггрупи і відіграли важливу роль у створенні Військово-Морських Сил України.

Наступна перемога просвітян — відкриття українського ліцею № 8, української гімназії № 53 та української школи-інтернату № 7. Це просвітяни зібрали від батьків більше півтисячі заяв і примусили



Мерія Севастополя змусила плакати скрипку в дитячих руках

28 грудня, коли депутати Севастопольської міськради збиралися на позачергову сесію затверджувати бюджет на 2012 рік, біля приміщення мерії зазвучала-заплакала скрипка. То вийшов на пікет маленький музикант. Незважаючи на дощ, він поставив на пюпітр ноти, дістав інструмент і заграв одну зі своїх улюблених мелодій Моцарта. На великому плакаті — вимога скрипаля: “Не хочу грати у тетріс, я хочу грати Моцарта”. Поруч із ним малювала етюд юна художниця-пикетувальниця. Так юні севастопольці протестували проти скорочення фінансування шкіл естетичного виховання, що неминуче призведе до зростання оплати за навчання.

Сергій ГОРИЦВІТ

Фото із сайту new-sebastopol.com.

рахуватися з їхньою думкою. Нині в семи школах міста відкриті класи з українською мовою навчання, а рідну мову вивчає кожен школяр. Немало зусиль доклали до цього просвітяни, допомогли забезпечити школи та дошкільні заклади міста українськими підручниками, художньою літературою, культурологічними посібниками. Наша “Просвіта” брала участь у відкритті Військово-Морського ліцею і передала в бібліотеку близько тисячі книг, подарувала в клас історії й рідної мови наукові плакати, а також кілька комплектів навчальних та ігрових компакт-дисків.

Ми підготували наукову конференцію “Пам’яті жертв Голодомору” і провели її в стінах держадміністрації, видали матеріали першоджерел. Коли директор гімназії № 2 намагався зірвати конференцію, ми рішуче його зупинили. За сценарієм Любові Пласкальної у кожному районі міста провели публічні мітинги-реквієми “Свічка пам’яті”. 2009 року проводили акцію “Розмовляю українською” і змінили ставлення до рідної мови багатьох краян.

Севастопольські просвітяни — люди творчі, безмежно закохані в рідне слово, першими почали відроджувати українське життя в Севастополі й нині наполегливо повертають нашу духовність, плакають рідне слово, підносять культуру, поповнюють українські бібліотеки навчальних закладів, виступають на місцевому телеба-

ченні й радіо, розбудовують парافی українських церков; беруть участь у міських святах, займаються книговидавничою діяльністю, проводять всеукраїнські фестивалі й літературні вечори, виступають із лекціями на підприємствах, у школах, у військових частинах. У листопаді 2010 року ми допомогли українцям міста Барановичів Республіки Білорусь створити свою просвітницьку організацію “Кобзар”, а 2011-го приймали українську діаспору з Росії.

Важлива ділянка нашої роботи — пропагування українського слова на телебаченні (Мирослав Мамчак, Тамара Дяченко, Олена Гринник, Василь Бойко), на радіо (Світлана Дорошенко, Олена Гринник), презентація книжок наших авторів і творчі звіти митців (Тамара Дяченко, Володимир Чорномор, Мирослав Мамчак). Започаткували українські вистави в театрах (Богдана Процак). Працюємо над відновленням історичної пам’яті, зокрема вшановуємо жертв Голодомору, Героїв Крут, відзначаємо День підняття українського прапора й відродження флоту України та інші пам’ятні дати, утверджуємо героїчні сторінки нашої історії в свідомості севастопольців, особливо молоді. Робота з молоддю для нас пріоритетна.

За звітний період випущено кілька видань словників, книжку В. Пепа “Україна в дзеркалі тисячоліть”, 12 книжок наших просвітян. Майже щороку перевида-

ється і розповсюджується серед навчальних закладів “Кобзар” Т. Шевченка. Сотні книжок безплатно передаємо міським навчальним закладам, бібліотекам, установам України.

Зміцненню патріотичного духу сприяють щорічний міський дитячо-юнацький конкурс декламаторів творів Т. Г. Шевченка, конкурс юних поетів, Всеукраїнські пісенні фестивалі під керівництвом Т. Маслової. Нещодавно нашому просвітянському ансамблю “Горлиця” присвоєно звання народного. Багатьох просвітян нагороджено медаллю “Будівничий України”.

Нині до складу об’єднання входять 69 індивідуальних і 14 колективних членів, це понад 1680 просвітян.

Боротьба ще попереду

У нас чимало труднощів, які долаємо. Уже двічі влада намагалася закрити школу-інтернат № 7 з українською мовою навчання і двічі ми її відстоювали. Але боротьба ще попереду. 10 грудня 2011 року за нашої підтримки відбулися батьківські збори цієї школи, ухвалено протокольне рішення, яке відправлено Президенту України.

Сьогодні інформаційний простір українці Севастополя, на жаль, програють. Те, що бачимо і чуємо на телебаченні та радіо — глум над українцями. Апелюватимемо до керівників міста і держави, підключатимемо всі свої можливості для зміни ситуації.

У надзвичайно важких фінансових умовах перебуває газета “Дзвін Севастополя”. 3 січня 2010 року уряд припинив її фінансування, як і інших 7 газет, що видавали обласні об’єднання “Просвіти”. Тому одним із важливих завдань є розвиток просвітницької мережі, яка б охоплювала всі населені пункти.

Ми двічі боролися за просвітянське приміщення і вибороли його через господарський суд. Влада поступилася, бо організована громада — це сила.

Не можемо спокійно спостерігати, як ті, хто дорвався до влади, втратили відповідальність за долю України, не протидіють економічній, політичній та інформаційній війні, що веде Росія. Ми в Севастополі, як ніхто, відчуваємо тиск антидержавних сепаратистських сил і так званої “п’ятої колони”.

Донositимемо до свідомості севастопольців правдиву історію України, нашого міста, налагодимо зв’язок поколінь, запроєтуємо наукове дослідження “Український родовід Севастополя”, вимагатимемо й добиватимемося своєї частки навчальних закладів і їхнього рівноправного розвитку поряд із закладами російської меншини. Створимо духовно-культурний центр “Світлиця”, де працюватиме наша бібліотека українці, фільмотека, записи української музики, дитячі комп’ютерні програми. Підтримуватимемо всі попередні українські програми. Продовжимо організацію театральних дійств “Від Різдва до Водохреща”, “Свято Купала”, інших народних свят.

Наполегливо працюватимемо на будівництво власного Українського Дому — Незалежної Соборної Держави.



Російська шоу-попса, яка повністю, не долаючи жодного опору, заволодила нашим новорічним телебаченням, відгонила таким нафталіном і штампами минулого сторіччя, що детально описувати всю цю творчу убогість не хочеться, як і рецензувати загонисті витівки головних квартальщиків на “головному каналі країни”. Намагалися привернути увагу телеглядачів вітчизняними іменами Перший національний, “Новий”, “СТБ”, але хіба що “Мелодія для двох сердець” та “вертепні” інформації несли настрої родинності й добра, які, звичайно ж, пом’якшували смак отого суцільного майонезу, з якого випірнали бували в позаминулих новорічних бувальцях артисти.

Всі ці пісні-танці й не раз експлуатовані старі сюжети на телеекрані плавно перетекли і в різдвяні програми, а ми не побачили науково-документальних фільмів (які прийнято демонструвати на зарубіжному телеекрані), тематично пов’язаних з дослідженнями Святого Письма та історичної доби часів приходу Спасителя, не почули духовних співів, не порівняли, як святкують Різдво в різних регіонах України, які вертепні дійства розігрують, яких колядок співають... Дарма говорити про можливість чути вершинні класичні музичні твори, телегалерею

світового живопису різдвяної тематики — чомусь володарі та керівники каналів переконані, що “піп хаває” лише те, що ми бачили в новорічні дні, а все, нами перераховане — “не формат”. Не глибина, урочистість та містичність народження нового часу, що дають радість людській душі, а збудлива суєта, нездоровий ритм і штучна чуттєвість ломляться в наші домівки. Не містерія сотворіння, а розтління свідомості: “Випий, закуси, кидайся з головою в сухозлітну одноденність!”

Дорогі читачі “Слова Просвіти”! Чи не варто нам обговорити давно наболіле — як ми святкували наші світлі празники? До чого зводимо їхню суть: кількості страв на столі, можливості милуватися яскравими телешоу, участі у традиційних дійствах, модних нині подорожках? Чи зіграються наші домівки, чи повняться випалені сьогоденням душі небесною благодаттю, радістю, повнотою буття, чи відчуваємо оновлення тіла?.. Чи не підмінюємо традицію ритуалами?

Чекаємо Ваших відвертих листів, сподіваємося, що Різдво для Вас було світлим.

Редакція



Малюнок із журналу “НаВіки” храму Покрова с. Рубанівське, Дніпропетровської обл.

Різдво має об’єднувати Україну

Ірина МАГРИЦЬКА,
м. Луганськ

Середньостатистичний луганець Різдво не відзначає. 7 січня для нього — це лише зайвий привід не піти на роботу, вдосталь поїсти олів’є та салату з крабовими паличками, випити пива та горілки. А ще — подивитися по телевізору різдвяне шоу з Аллою Пугачовою. Буває, що по під’їзду пройдуться підлітки з “кутею” — півлітровою банкою рисової каші з варенням і мовчки пригощать вас — одною ложкою на всіх, а ви мусите за це їм дати гроші. Коли питаєш тих хлопців, чому вони не колядують, — кажуть, що не вміють. А ось років 10—15 тому в помешкання городян приходили справжні колядники, які навперей розповідали різдвяні віншівки. Бо тоді у школах викладали українське народознавство. Не стало цього предмета — не стало й колядування.

Що це за обряд — Різдво і колядування?

Традиційне українське Різдво своїм корінням сягає трипільських часів. Коли закінчувалося зимове сонцестояння і день починав приростати, наші предки ставали в коло (ця фігура символізувала Сонце; від слова “коло” походять назви “коляда”, “колядка”) і закликали сили природи сприяти гарному врожаєві та роїну бджіл. На це свято народження молодого Сонця — Коляди — наші прашури готували у Святвечір кутю (пшеницю з маком) та 12 страв. Уважали, що в цю святу ніч душі предків, вселені в дідухів, злітаються до своїх родів. У найдавнішій українській колядці співали: “Радуйся, ой радуйся, земле, Ясен Світ народився”.

Разом із перенесенням весняної новорічної обрядовості на зиму колядки під впливом християнства стали приурочувати до Різдва Христового, поступово з’являються колядки й на біблійні сюжети.

Український дохристиянський календарний мелос складає понад 200 тис. пісень. Показово, що російська народна твор-

чість подібних пісень не знає. Адже угро-фінські племена (меря, мурома, мешчеря, перм, голядь, югра, весь та ін.), які склали ядро майбутньої Росії, втративши свою мову, втратили й автентичний фольклор. А народні “російські” пісні виникали тут уже в умовах панування християнської ідеології.

Колись і на сході було Різдво

Українці (на заході і на сході) — надзвичайно побожна нація. Допоки не руйнували церкви, не було державного терору голодом і репресіями на східних теренах, зокрема в селах Луганщини, тут відзначали всі традиційні свята. Але згодом більшовицька влада пильнувала, щоб ніхто не виконував релігійних обрядів. На шкільних лінійках публічно висміювали дітей, у чийх родини готували святу вечерю або пекли паски. Саме слово “паска” було заборонене, і якщо вона з’являлася в хаті, то батьки казали дітям, що це “такі булочки”.

Старші люди розповідають, що раніше 6 січня в нас носили “вечерьку” до хрещених батьків, несли й самотнім людям — як милостиню; за вечірнім столом, прикрашеним дідухом (снопом із пшеничних і житніх колосків), збиралася вся родина і споживала пісні страви, найперше — кутю з пшениці та меду. Під скатертину клали сіно, а на кутки столу — по часничині (для оберегу). Напередодні кололи кабанчика. А з 7 січня й аж до Водохреща по селу ходили гурти колядників — дітей і дорослих. Діти співали жартівливі, “дитячі” колядки (ось, наприклад, колядки, записані в Біловодському районі Луганської області краєзнавцем Вірою Аннусовою):

*Коляда, коляда у віконце загляда.
Що ти, тітко, наварила, що ти, тітко, напекла?*

Неси нам до вікна!

А ти, дядьку, — гривню, а то у вікно гримну.

Несіть, діду, ковбасу, а то хату рознесу.

З Різдом Христовим!

Дорослі ж співали свої колядки:

*Дай то Боже господарям два лани жита
Та й лан пшениці на білій паляниці.
Дай то Боже й трохи гречки на млинці й варенички.
Будьте здорові, з святим Різдом!*

*Ой у Воздвиженській церквіці
Біля престолу святий Микола
Удзвони дзвонить — на Бога молить.
А у дверях сам Господь стоїть,
три служби держить.
Першу службочку — за господаря (Івана),
Другу службочку — за господиню (Марію),
Третю — за челядочку: дідуся й бабусю, сина й дочку (називають імена).
З Ісусом Христом та святим Різдом!*

Сьогодні традиційне Різдво в селах Луганщини відроджують поодинокі ентузіасти. Поштовх їхній подвижницькій праці на цій ниві надали відповідні публікації в демократичній пресі кінця 80-х років, а також розпочаті в 90-х роках поїздки наших школярів з учителями в Західну Україну на святкування Різдва.

Західна Україна простягає руку до духовного об’єднання

Мені разом із моїми студентами-журналістами СХУ імені Давида пощастило у 2005 та 2006 роках стати учасниками акції “Різдво — разом” — спочатку у Львові (26 студентів), а потім на Косівщині Івано-Франківської області (40 студентів). Пам’ятаю, як мати одного мого студента благала: “Не беріть мого єдиного сина! Я боюся його відпускати, бо його там розірвуть бандерівці”. І все-таки син з нами поїхав, і йому в різдвяному Львові так сподобалося, що він здав зворотний квиток і залишився там ще на кілька днів.

Усі їхали додому, сповнені незабутніх вражень, прощалися з господарями зі слезами на очах і довго з ними листувалися, а потім уже самі їздили до них у гості.

Дорогою додому мої студенти співали колядки і (!) розмовляли українською — трьох днів було достатньо, щоб вони вільно стали нею говорити. А мама того хлопця, зателефонувавши мені знову, вибачалася за свою упередженість.

Уже два десятиріччя поспіль у Західній Україні тисячі родин охоче приймають дітей із “Великої України”, не отримуючи ні від кого жодних компенсацій за свою гостинність. У переддень Різдва готують разом із гостями 12 пісних страв — передусім кутю (з пшениці, маку, меду, горіхів і родзинок), борщ, голубці з пшеном і грибами, тушковану капусту, смажену рибу, коржі з маком, “вушка” (дрібні варенички) зі смаженими грибами та цибулею, варені на буряковому “квасі”, різні салати, узвар. Коли зійде вечірня зоря, сідають за святковий стіл і моляться Богові. А потім починають вечеряти — обов’язково з куті. Приймають діток — племінників, хрещеників або внуків, які завітали з колядкою в гості. На ранок ідуть на вранішню службу до церкви, а потім починають ходити з колядою по селу. Для мене все це було вперше — і дух займався, коли в білосніжному гірському селі Городище йшли від хати до хати, розташованої одна від одної на відстані 100—200 метрів (не було ані парканів, ані собак), ставали півколом і співали, а хазяї запрошували до себе, частували м’ясними стравами і наливали потрошку горілки, а потім приєднувалися до нас. Так, обійшовши хати на своєму кутку, наш гурт назбирав 400 гривень, які потім занесли до церкви.

А наступного дня господарі вивели нас у музеї, знайомили з місцевими народними майстрами і співочими гуртами, показували виготовлені власноруч ви-

роби (там що не хата — то творча майстерня). А як співають гуцули! Мені тут спало на думку, що й слобожани — мешканці північної Луганщини — до 1933 року теж багато вишивали, ткали ліжники, співали на кілька голосів українські пісні...

Але влада Донбасу цього не хоче

11—12 листопада 2011 року в Луганську пройшли дні Львова, в яких взяло участь кілька тисяч луганців. Львів’яни привезли виставу театру “Воскресіння” й музику джазового гурту “Lviv Jazz Quartet”. Вони пригощали нас смачною кавою і вишуканим львівським шоколадом. І запросили луганців до себе в гості на Новий рік і Різдво. А кілька років тому львівська громада подарувала луганській громаді красиву скульптуру — Писанкового Лева. Луганська влада поставила того Лева в такому місці, що від жвавого автомобільного руху (за версією луганської влади) він розсипався.

Минуло два тижні після днів Львова в Луганську, як керівництво Донецької залізниці вирішило відмінити потяг “Луганськ—Львів”. Це був єдиний вид транспорту, який безпосередньо з’єднував дві крайні точки України — з’єднував і в прямому, й переносному сенсі. І, всупереч заявам влади, був і зручним, і популярним, і ніколи в ньому не було порожніх місць.

Так нинішня влада насправді “об’єднує” схід і захід. Але рано чи пізно та влада мусить піти, і буде поновлено не тільки львівський потяг, а й духовність нашої нації до всій Україні. Коли це станеться, то українці вже навряд чи вестимуться на всілякі байки закордонних політехнологів про “покращення життя вже сьогодні”.

“Анатолій Качан захоплює свого читача грою, а під час цієї гри вчить дівтору життєвих чеснот, вчить головного — добра й правди”.



Про-читання 11

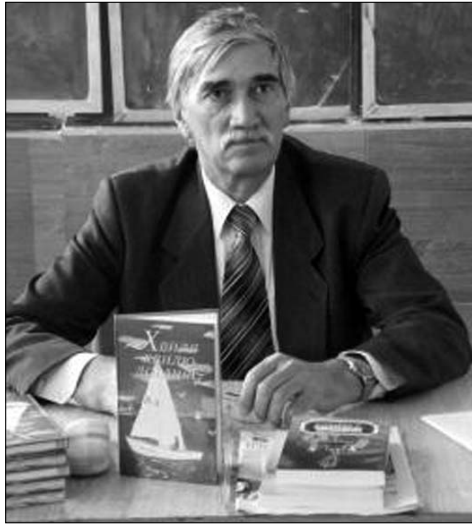
Олександр БАКУМЕНКО,
м. Київ

Життєва і творча дорога Анатолія Качана розпочиналася на півдні України. Народився він 16 січня 1942 року в степовому селі Гур'ївка Новоодеського району на Миколаївщині, де перед війною його батько працював токарем машино-тракторної станції. Дитячі роки минули в сусідньому, рідному селі батьків Новопетрівському. Там, на берегах Південного Бугу (“річка Бога”), він пізнав красу природи й народного слова, пережив перші яскраві враження, що назавжди залишилися у пам’яті. Після закінчення середньої школи в селі Засілля Жовтневого району працював монтером радіовузла, брав участь у передачах місцевого радіомовлення. На той період припадають його перші журналістські та літературні спроби. Друкуватися почав у студентські роки, під час навчання на філологічному факультеті Одеського державного університету. Після університету вчителював на Одещині в містечку Вилкове, що розкинулося в дельті Дунаю, був військовослужбовцем у Криму, кореспондентом обласної молодіжної газети, редактором книжкового видавництва “Маяк” в Одесі, тривалий час очолював літературні відділи у дитячих журналах “Піонерія”, “Барвінок”, “Соняшник”, перебував на високих державних посадах у Міністерстві преси та інформації, в Комітеті з Національної премії ім. Т. Г. Шевченка. 1988 року отримав звання “Відмінник народної освіти”, а 2001 року високе звання “Заслужений працівник культури України”.

У переліку творчих здобутків письменника добірки поезій, що увійшли до шкільних підручників і посібників, численні публікації в зарубіжних виданнях, пісні, написані у співавторстві з відомими українськими композиторами, статті й інтерв’ю з проблем дитячої літератури. Головний здобуток Анатолія Качана — поет вигадася для дітей веселі жарту, цікаві нісенітниці, оригінальні забавлянки, безкінечники, скоромовки, недововки, різні філологічні ігри, наприклад зі словами-двійниками, загадує загадки, пише ліричні вірші. Поетові поталанило створити цікаві тематичні цикли віршів про господаря рідної землі, про рідну природу, про людей південного приморського краю, про те, з чого починає свій розвиток дитина у побуті й житті. Анатолій Качан чи не єдиний у сучасній дитячій літературі письменник, який упродовж багатьох років розробляє мариністичну тематику, дійовими особами якої стали моряки, подолазці, рибалки, персоналізовані маяки, порталні крани, чайки-лоцмани, що з радісними криками ведуть кораблі до рідного причалу. Вершиною цієї багаторічної праці стали книжки “До синього моря хмарина пливе”, “Хвиля хвилю доганяє” та “Чари ворожбита”, що побачили світ в одеському видавництві “Маяк” 2001, 2007 р. та в київському видавництві “Початкова школа” 2005 року. У кожній книжці митець знаходить нові за-

У фарватері дитинства

На початку сімдесятих років минулого століття розпочав свій шлях в українську літературу Анатолій Леонтійович Качан, один із провідних дитячих письменників України, лауреат Всеукраїнської літературної премії імені Лесі Українки, лауреат літературних премій імені Миколи Трублаїні, імені Віктора Близнеця “Звук павутинки”, імені Бориса Нечерди, лауреат мистецької премії “Київ” імені Євгена Плужника, кавалер Міжнародного Академічного Рейтингу “Золота Фортуна”. У літературу Анатолій Качан із благословення Наталі Забіли, яка рекомендувала молодого поета до вступу в Спілку письменників, прийшов досвідченим педагогом і дитячим психологом, який прекрасно знає, що дитяча література відрізняється від літератури для дорослих лише вмінням письменника розуміти вікові особливості своїх читачів і задовольняти їхні вікові потреби. Тому багато років у своїх книжках поет разом із читачем крокує сходами дитинства, опановуючи всі жанри дитячої віршованої книжки.



соби відтворення реалій нашого життя, збагачує поезію цікавими знахідками, відкриваючи і для себе нові секрети поетичної майстерності. Та головним секретом поетичної майстерності автор вважає вміння передбачати наперед чіткий замисел вірша, тобто знати, що ти хочеш сказати і як хочеш побудувати твір. До речі, композиційний хист поета треба відзначити окремо. Адже не тільки твори, а й самі книжки “До синього моря хмарина пливе”, “Хвиля хвилю доганяє” та “Чари ворожбита” побудовані майстерно, цікаво скомпоновані, а вірші відразу захоплюють читача. Проте не всі поетичні книжки для дітей сьогодні мають таку притягальну силу, як книжки Анатолія Качана. Мабуть, не останню роль у цьому відіграє скромне й оригінальне оформлення книжок Качана художниками Ігорем Божком, Вікторією Дунаєвою та Костянтином Лавром. Для сьогоднішньої дівтури спілкування з рідною художньою літературою часто-густо стає винятковим. На жаль, українська книжка нині не на першому місці у свідомості наших дітей. Тому важливо зробити і видати дитячу книжку високого художнього рівня, доступну й цікаву, щоб малюнки в ній оживали завдяки тексту, щоб у ній вирувало життя, щоб вона тішила маленького читача розмаїттям фарб і оригінальними віршами, щоб учила й виховувала. Так, як це робить поет Анатолій Качан зі своїми друзями-художниками.

Аналізуючи твори Анатолія Качана, переконалися, що він уміє розширювати обрії дитячої уяви до такого розумового рівня, коли дитина починає повністю довіряти письменникові. Твори Анатолія Качана виховують маленьких громадян Укра-

їни патріотами та майбутніми будівниками своєї держави.

Для дитини світ починається з гри. А. Качан із притаманним йому педагогічним хистом захоплює свого читача грою, а під час цієї гри вчить дівтору життєвих чеснот, вчить головного — добра й правди. Особливо яскраво це відтворено у морській тематиці письменника, де переважає професія моряка-трудівника.

Звідки повернулись ці морські орли?

Сині клатті неба де вони взяли?..

Мабуть, морякам цим плаває довелось

Там, де синє море з небом обнялось.

Анатолій Качан демонструє читачеві романтичний світ дорослих людей, які завжди були й залишаються прикладом для наслідування та увагою постійного дитячого спостереження. Письменник прагне подати свого дорослого героя в динаміці, постійному русі, в роботі. Це характерно для поетичної думки автора.

Грім гримить, перекидається,

Аж здригається земля.

А до грому озивається

Чорна кузня коваля.

Головна особливість поетичної культури Анатолія Качана — педагогічний аспект його творчості в захопленні й опануванні дітками рідної мови, у збагаченні рідного слова. Він професійно вводить у дитячий лексикон безліч різних тлумачень, розкриваючи значення того чи іншого слова, дає відчуття дитині красу рідної мови, ритмічність звуконаслідувань, мелодійність віршованого слова. І при цьому гра словом у А. Качана завжди пов’язана з певним образом, якому належить увеселити вірш.

Запитала буква “Н”:

“Чим закінчується день?”

Я подумав, ясна річ,

І про захід сонця,

І про вечір, і про ніч,

І про те, що сон це.

Та сказала буква “Н”

Ввічливо і м’яко,

Що закінчується день

Ще і м’яким знаком.

У кожному вірші є дія, яка підсилює думку віршів і є основою для читачького захоплення.

І прийшли тоді до згоди

Парасолі і плащі,

Що найбільша насолода —

Це коли ідуть дощі.

Отут і розпочинається гра дитячої уяви: автор змушує працювати її в підсвідомості дитини. Тоді починається читання книжки зі зворотним зв’язком. А це вже неабиякий успіх письменника, головна мета його творчої праці. В Анатолія Качана є цікаві (у філологічному контексті) цикли під назвою “Дивовид”, побудовані на основі гри зі словами-перевертнями, де окремі рядки набувають паліндромного вираження: “Зманило з Одеси Олесью село”, або “Лише б не заростала Дорога на город”... У багатьох своїх творах поет демонструє глибоке знання дитячої психології, свою природну спостережливості. І тут бачимо, як органічно поетичний дар А. Качана поєднується з його внутрішнім “Я”.

Мені на долоню злетіли з хмаринки

Дві білі сніжинки, і ще дві сніжинки.

А разом виходить якась дивина:

А разом виходить краплина одна.

Анатолій Леонтійович постійно вдосконалює своє письмо, від книжки до книжки зростає його професійна майстерність. І, як постійний і наполегливий учень, митець сам зростає. Така деталь. Разом зі своїм племінником Олександром Зубовим, міжнародним гротмейстером із шахів, Анатолій Качан був ініціатором проведення у Миколаєві Першого (2002) та Другого, пам’яті Миколи Вінграновського (2011), турнірів шахопоезії. Письменник майже щотижня виступає перед учнями й вихователями різних навчальних закладів України, продовжуючи славні традиції Дмитра Білоуса, Миколи Вінграновського, Віктора Близнеця. Своєю обізнаністю у педагогіці та літературному процесі він доводить активну життєву позицію громадянина і письменника, людини, яка має бачити значно більше і відчувати всі грані сучасного життя. Анатолій Леонтійович був багаторічним керівником дитячих літературних студій. Недарма ж за роботу з розвитку творчих здібностей юних талантів його нагородили медалями імені А. С. Макаренка та “Будівничий України”. Побачивши в дитині жарину творчого обдаровання, він завжди прагне її зацікавити, підтримати, прийти на допомогу. А головне — письменник уміє слухати дитину, думати разом із нею, радіти її успіхам і сміливим замислам. Мабуть, у цьому й полягає секрет творчості дитячого письменника Анатолія Качана, творчий фрегат якого здолав на своєму шляху не одну тисячу миль у глибокому фарватері дитинства. З роси й води Вам, дорогий друже!

Євген ЦИМБАЛЮК,
Рівненська обл.

Якось мешканець міста Дубна, викладач Дубенської станції юних техніків Сергій Курінний, заповзівся у домашньому колі обговорювати книгу на історичну тематику. Сюжет отримав не вельми схвальні відгуки, які зрештою сконцентрувалися у спонтанну пропозицію дружини: “А ти напиши краще”. І Сергій взявся за перо. “Перелопатив” безліч матеріалів на тему національно-визвольного руху в добу козаччини — бо саме такою тематикою захопився. Протягом багатьох років сторінка за сторінкою створював епопею боротьби українців за волю. А коли завершив першу частину із задуманої трилогії, вирішив поділитися “творінням” із друзями. Своє слово сказали рецензенти, історики, читачі літературно-краєзнавчого журналу Рівненщини “Погорина”, де дубенчанин дебютував як прозаїк, що дало змогу авторові художньо відшліфувати матеріал, вдосконалити подієву канву. Наразі ж творчий хист Сергія Курінного втілюється в окрему книгу, яка отримала назву “Вогонь і попіль”. Презентація цього роману, який критики вже встигли назвати яскравим дебютом в українській історичній прозі, відбулася у

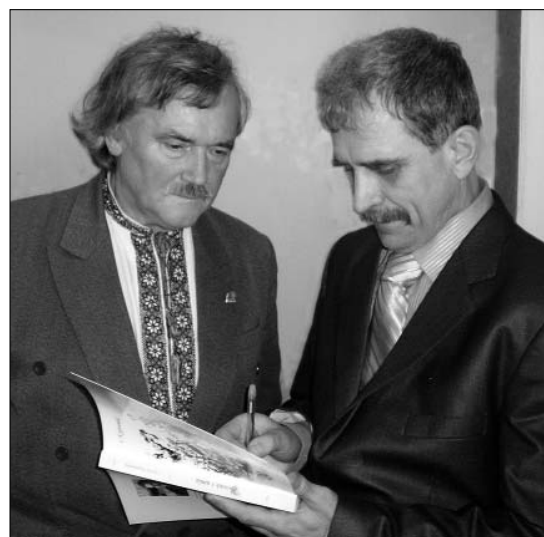
Перше випробування Курінного — вогнем і попелом, або Як інженер за освітою за підказкою дружини заглибився в історію і став письменником

Рівненській державній обласній бібліотеці.

Привітати Сергія Курінного з творчим дебютом до Рівного завітав голова Національної спілки письменників України Віктор Баранов. Він висловив сподівання, що “Вогонь і попіль” стане справжнім надбанням української літератури.

Свої враження від твору висловив відомий український літературознавець і критик Михайло Салабошпицький, зауваживши: “Минуло — хаос. Там нічого не зрозуміло. Тільки під пером історичного романіста в минулому починає світити сонце, з’являється логіка в діяннях людей. Подібне спостерігається і цьому романі, який не просто історичний. Він — історично-сучасний, бо робить проекцію на наш час. У ньому автор — й археолог, і філософ, і письменник, бо тільки так можна поєднати розповідь про минулину та сучасну оцінку давно забутих подій”.

Враження, зауваги, пропозиції щодо висвітлення подій минулини і створення історичних образів у романі “Вогонь і попіль” висловили також голова Рівненської облас-

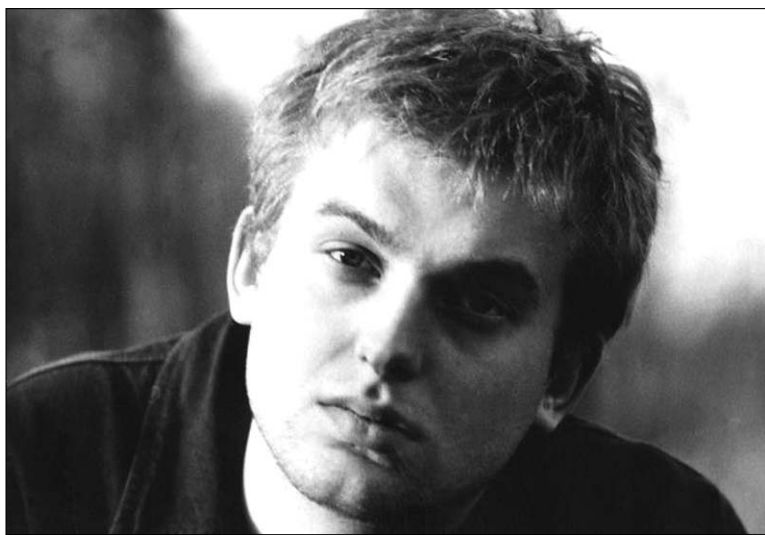


Прозаїк Сергій Курінний дає автограф на книзі “Вогонь і попіль” заслуженому артистові України Олексію Заворотньому

ної організації НСПУ Лідія Рибенко, письменник Микола Пшеничний, історик Роман Коваль... Автор розкрив чимало творчих секретів щодо написання роману, у якому намірився воскресити маловідомі, раніше замовчувані події, і поряд із вигаданими героями оживити постаті славних синів України — козацьких ватажків Тараса Трясила, Богдана Хмельницького, Максима Кривоноса, Карпа Скидана, Максима Нестеренка, Станіслава Морозовицького (Морозенка).

Автор повідав і про творчі плани щодо романів про повстанський рух в Україні різних періодів: козацька доба, гайдамаччина, громадянська війна початку ХХ століття, події Гуляйполя.

Залишається побажати, аби після вдалого дебюту в літературі задуми молодого й амбітного прозаїка здійснилися, і з-під його пера для читача відкрилося ще чимало втаємничених сторінок з історії України.



Валерій Антонюк: «Висока музика ніколи не стане масовою»

Музика... Це слово несе в собі невичерпний сугестивний ряд імпресій, індивідуальний і специфічний для кожної людини. Це особливий невербальний вид мистецтва, який впливає на внутрішній світ та емоційний стан душі. Сьогодення відображає кардинальні, та не завжди позитивні зміни у сфері музичного мистецтва, але все ще залишаються островці чистого, професійного творення цієї загадкової метафори під назвою “музика”. Саме тому так цікаво поспілкуватися з популярним композитором нашого часу Валерієм Антонюком, родина якого безпосередньо стоїть біля витоків існування елітарної музики.

— Валерію, якими були Ваші перші кроки в музиці? Яким бачили свій творчий шлях як майбутній композитор, чи доводилося стикатися з труднощами?

— Я займаюсь музикою з шести років. Починав як піаніст, потім мені було цікаво опанувати якнайбільше музичних інструментів. Професійно граю на класичній та електрогітарі, бас-гітарі, на різних українських сопілках, на цимбалах, барабанах. Також співаю власні пісні у стилі поп-рок. Естрадного співу мене навчила моя мама, відома українська співачка Валентина Антонюк. Яскрава виконавиця і пропагандистка моїх академічних вокально-симфонічних і камерних творів, які пишу спеціально для її оригінального драматичного голосу сопрано. У 15 років, коли познайомився з відомим українським композитором Віталієм Кирейком, зрозумів, що хочу писати музику на серйозному рівні. Приватно займався з ним два роки гармонією, контрапунктом та основами (азами) композиції.

Потім він порекомендував мене до вступу в Київську консерваторію і познайомив із відомим композитором і педагогом Геннадієм Ляшенком, у якого я навчався в класі композиції та оркестрування і закінчив аспірантуру.

Навчаючись, інтенсивно займався грою на фортепіано. Педагогом був відомий піаніст Юрій Глуценко. Труднощі були пов'язані з вивченням усіх існуючих композиторських технік ХХ сторіччя. Адже в роки навчання в консерваторії я писав різну музику не тільки в жанровому, а й стильовому різноманітті. Наприклад, у модально-ладовій і серійній системах, мінімалізмі, сонористичі, електронній і конкретній музиці. Був лідером і бас-гітаристом поп-рок-гурту “Літонапрокат”, у якому виконував пісні на власні вірші. Деякі з пісень можна почути у відомому телевізійному серіалі “Темные воды”. Але я завжди намагався якнайшвидше прийти до власної композиторської мови, виразності. Зараз використовую всі існуючі композиторські техніки, зокрема й комп'ютерні можливості програмування та електронні експерименти, поєднуючи їх у нову гармонію, мелодію та ритміку. Вважаю, що монотематизм (це коли всього з 4—5 різних нот, складених в яскравий мотив, який є основним музичним зерном, будується великий симфонічний чи камерний твір) — вершина у висловлюванні музичної думки.

— Чи маєте літературні вподобання? Що Вас найбільше приваблює в живописі, музичному мистецтві?

— Кумирів у літературі, живописі, музиці й інших видах мистецтва нема. Це стосується й улюблених композиторів. Я поділяю мистецтво на якісне (особисто для мене те, що викликає величезне позитивне емоційне і душевне потря-

сіння) і неякісне, тобто таке, що не викликає нічого, окрім поганих душевних відчуттів і внутрішньої порожнечі. Існує безліч стилів, жанрів, шкіл. У кожному з них є талановиті й бездарні представники різних напрямів мистецтва. Так було і завжди буде.

Зараз багато творців-академістів лають і з презирством ставляться до поп-культури (попси). Ідеться не лише про музику, а й про сучасне мистецтво загалом. Вважаю, це хибна позиція. По-перше, кожна людина повинна мати право на вибір у мистецтві. По-друге, більшості людей не можна нав'язати складну академічну музику. По-третє, якщо навіть шляхом нав'язування постійно крутити по всіх FM-радіостанціях складну атональну або навіть “просту” тональну для людського слуху і сприйняття академічну музику, то вона ніколи не стане масовою. У цьому й полягає привабливість, суть серйозної, високої академічної музики, як і будь-якого іншого виду мистецтва.

— Тобто Ви адекватно стави-



теся до поділу мистецтва на елітарне та масове? Як тоді сприймаєте постмодернізм, що пропагує злиття цих видів мистецтва?

— Постмодернізм, неокласицизм, як усе з префіксом “пост”, або “нео” для мене дуже відносно поняття. Нині пропаганда елітарного й масового мистецтва як цілого — обман публіки.

Згодом усі збагнуть, що то одноденки. Не треба змішувати ці два полярно різні види мистецтва. Це пояснюється суб'єктивними поглядами меншості (у випадку з елітарним мистецтвом) та більшості (у випадку з масовим мистецтвом) людей щодо будь-якого напрямку мистецтва загалом. Так було завжди.

— Часто музику сприймають як невербальне вираження внутрішнього світу композитора, певний тип мислення, як велику метафору. Що таке “музика” для Вас?

— Академічна музика для мене насамперед основний спосіб самовираження. Але доводиться водночас працювати в різних жанрах, пи-

сати для різних складів інструментів. У цьому й полягає специфіка написання музики на замовлення.

— Як ставитеся до сучасного мистецтва, зокрема до музики, і яка їхня роль, вплив на соціум?

— Роль сучасного або “несучасного” мистецтва в тому, щоб робити людей добрими і кращими. На жаль, далеко не всі митці здатні створювати подібне у своїх експериментах. Але, на щастя, є чимало по-справжньому талановитих людей, які абсолютно безкорисливо займаються своєю справою, присвячуючи себе чистій творчості. Нині академічна музика не приносить заробітку композиторам, тому вони повинні створювати музику на замовлення: до кінофільмів, телепрограм, реклами тощо. Я добре розбираюся в усіх музичних жанрах і стилях, тому для мене це не проблема. Також треба володіти комп'ютерним програмуванням і роботою з музичними семплами. У наш час можна знайти і придбати безліч унікальних і високопрофесійних музичних бібліотек

— Валерію, кілька слів про Ваше ставлення до сучасних композиторів, українських і зарубіжних...

— Наші молоді академічні композитори грамотні й чудово розуміються на своєму ремеслі. В Україні, на превеликий жаль, як і в світі, яскравих творчих особистостей із власним неповторним стилем приблизно 10 % із 100. Проблема більшості з них у тому, що вони перебувають під великим впливом західноєвропейських та американських композиторських технік, що є застарілими. Це можна вибачити хіба що студентам...

До зарубіжних композиторів у мене аналогічне ставлення.

Приходить час, коли треба відмовлятися від будь-яких впливів, — треба творити свій індивідуальний стиль. Це дуже непросто, але без такого кроку митець не може сподіватися, що він залишить слід в історії мистецтва.

— Як Ваше ставлення до сучасного шоу-бізнесу, його “продукту” та споживачів?

— Модель шоу-бізнесу в Україні вибудована невдало. Річ у тім, що нині кожен, хто має мішок із грошима, але при цьому є повною нездарою, може навчитися “співати”, заплативши теле- і радіоканалам. Так у нас зійшло чимало “зірок”. Засилля бездарних артистів-ододенок і досі править бал. Їхній музичний “продукт” просто нав'язується слухачу.

Але в нас є по-справжньому талановиті артисти, які торували собі дорогу по-іншому: артистичним талантом, оригінальним тембром голосу і наполегливими роками праці та самовдосконалення. Кожний співак, композитор, артист мусить бути природним і щирим на сцені.

Є цікаві представники різних музичних напрямів, від поп-музики до альтернативного, фольк-року чи важкого року. Багатьом із них, на жаль, не вдається досягнути справжнього успіху й популярності. Причина — брак коштів на популяризацію свого імені та музичного матеріалу. Такі артисти, як правило, мають виступи та своїх шанувальників у маленьких нічних клубах, де люди здебільшого приходять не слухати музику, а їсти й пити.

— Валерію, розкажіть про свій твір “Кантата на слова Ф. Г. Лорки для сопрано і симфонічного оркестру”. Який його ідейний задум, філософська концепція?

— Я намагався максимально точно відобразити дух тих поезій (з різних його збірок) у поєднанні з вокалом (сопрано) і симфонічним оркестром. Роль оркестру в цій кантаті — обігравання й акцентування на тих або інших словесних образах, доручених партії сопрано.

— Чому саме вірші Федеріко Гарсія Лорки покладено в основу кантати? В чому унікальність цього вибору?

Біографічна довідка

Валерій Юрійович Антонюк — талановитий молодий український композитор.

Перші уроки композиції брав у Віталія Кирейка. Закінчив НМА України ім. П. І. Чайковського і асистентуру-стажування в класі професора Геннадія Ляшенка (клас композиції і оркестровки). Також навчався як піаніст у професора Юрія Глуценка.

Лауреат Міжнародного конкурсу ім. С. С. Прокоф'єва “Україна—2000”, Гран-прі II конкурсу “Солоспів” (музика в кіно) VIII Київського Міжнародного фестивалю документальних фільмів “Кинолетопись—2009”, член Національної спілки композиторів України, лауреат премії ім. Л. М. Ревуцького.

Член музично-професійних об'єднань BMI (США, 2007) і MCPS (Англія, 2008).

Композитор має фондові записи вокально-симфонічних і симфонічних творів в Українській національній радіокомпанії. Працює в усіх існуючих музичних жанрах. Автор музики до ігрових і документальних фільмів: “Червоний лотос”, “Хлібний день”, “Повзе змія”, “Чорноморський флот 1941—1944”. Диски з різноманітною музикою Валерія Антонюка видають такі відомі музичні фірми, як “Sonoton”, “Manhattan Production Music”, “GMP Music”, “MusicJustMusic”.

— Мені завжди було цікаво працювати з віршами видатних поетів. Створюючи музику, композитор мусить увійти й збагнути внутрішній світ поета. Завдання сучасного композитора — створити музику якісно нового й високого рівня виразності. Я автор вокально-симфонічних і хорових кантат, а також пісенних циклів на вірші О. Пушкіна, О. Мандельштама, Т. Шевченка, В. Стуса, П. Верлена, Ф. Г. Лорки.

— Коли була написана кантата і яке місце Ви відводите їй у своїй творчості?

— Написана вона 2004—2005 рр. Першим виконавцем кантати була співачка Валентина Антонюк. Торік з'явився інший варіант цієї кантати, в якому використовую вірші Лорки іспанською мовою. Цей варіант виконали вперше на фестивалі “Форум Музики Молодих 2011”.

Важливий чинник якісної і плідної творчості — здатність композитора швидко забувати про те, що вже зроблено, і продовжувати творити нове.

— Над чим нині працюєте?

— Нещодавно закінчив роботу над новим альбомом комедійної камерної музики, який робив на замовлення музичної бібліотеки Sonoton. Зараз пишу музику до чотирисерійного телефільму “Медоная любов”.

Спілкувалася
Ірина КУРКОВА

Різдво у світі книжок для малят

— Два празники найдорожчі для українців — народження Христа (Різдво) і Його Воскресіння (Великдень). Але тайна Різдва і Великодня втрачає зміст, бо більшу увагу приділяють фольклорним моментам, гулянням, звичаям. А це ж свято релігійне — свято народження Христа. Надзвичайно важливо акцентувати саме на цьому. І тут особлива місія у письменників, які формують ціннісні орієнтири, впливають на суспільну думку...

Минулого року у видавництві “Махаон-Україна” в перекладі Олександра Мокровольського й у видавництві “Старого Лева” в перекладі Івана Андрусяка побачив світ твір Чарльза Дікенса “Різдвяна пісня у прозі”. Дікенс вдавсь до цієї теми, коли в Англії почали забувати суть великого релігійного свята. Відтворювалися ритуали, а про те, що це свято душі, милосердя, свято, коли люди мають згадати про бідних, нужденних, відкрити серце для добрих справ, згадували дедалі менше. Дікенс хотів нагадати про сенс Різдва, і це йому вдалося — твір неабияк вплинув на формування суспільної думки, в Англії активізувалися християнські традиції. Важливо, щоб люди схаменулися і подумали про те, що лежить в основі цього свята. Сподіваюся, що і українська література нагадуватиме про глибинний сенс Різдва.

— Як святкуєте Різдво у Вашій родині?

— Ми йдемо на вечірню службу. На різдвяній службі відчуваєш єднання з усіма, хто в храмі, відчуваєш єдність неба і землі, всього живого, наче стоїш біля вертепу, де народжується Христос. І повертаєшся додому у надзвичайно піднесеному настрої.

Ми люди міської культури і в



нас у родині не особливо дотримуються різдвяних традицій: я не готую дванадцять страв, не виглядаю першу зірку (у цей час ми на службі). Хоча мені дуже подобаються народні звичаї. Я бувала у друзів у селі, і велике враження на мене справило колядування. Дуже люблю маленьких гостей, з якими ми одного року навіть поставили різдвяну п'єсу.

— Який вплив на формування цінностей дитини має традиція Різдва?

— Часто дорослі недооцінюють вплив таких речей на дитячу душу. Усі звички і риси дорослих закорінені в дитинстві, адже зерно добра й віри сіються саме в дитячій душі.

Пригадую наше життя в селі на Рівненщині. Хоч церква зазнавала утисків за радянських часів, та в селі віру неможливо було викоренити. Дідусь моїх друзів спі-

...Ударять у дзвони, розпочнеться Всеношне Бдіння у церквах... А коли зійде зірка, родина у вечірній молитві збереться за столом. Усі православні воздаватимуть хвалу Божему Синові. Дванадцять страв, на покуті горщик із кутею та глечик з узваром, обжинковий сніп на честь народження Христа, різдвяні обрядодії... Різдвом починається релігійно-обрядовий календар християн. Проте щороку помітно, як, попри збережену форму, зміст свята втрачається... Як цьому зарадити? Про це і тайну свята ми спілкуємося з письменницею Галиною МАНІВ.

вав у церковному хорі, і ми малими бігали до нього на хори. Я вчилася в школі, була піонеркою, потім комсомолкою, про Бога не думала, але у 80-х роках, коли послабився комуністичний режим і стала просочуватися інформація, оті спогади, які я почерпнула в дитинстві, зринули знову. І тоді почався мій поворот до віри, до Бога.

— Яке місце посідає тема Різдва у Вашій творчості?

— Різдво — свято невичерпне. Часто звертаюся до різдвяної теми й робитиму це у майбутньому. У мене є низка оповідань, казок і віршків для дітей, присвячених Різдву. Моє оповідання “Як Манюня і Зінька помирилися” у книжці “Різдвяна чудасія” — така собі замальовочка з натури, де головна героїня — моя кицька.

Зараз я працюю над циклом творів для дітей, присвячених дванадцятим святкам, де будуть вірші й легенди, — серед інших і легенда, присвячена темі Різдва, яка називається “Як коти навчилися мурчати”.

— До теми Різдва здавна звертаються багато письменників. Не оминають її і сучасні, насамперед дитячі...

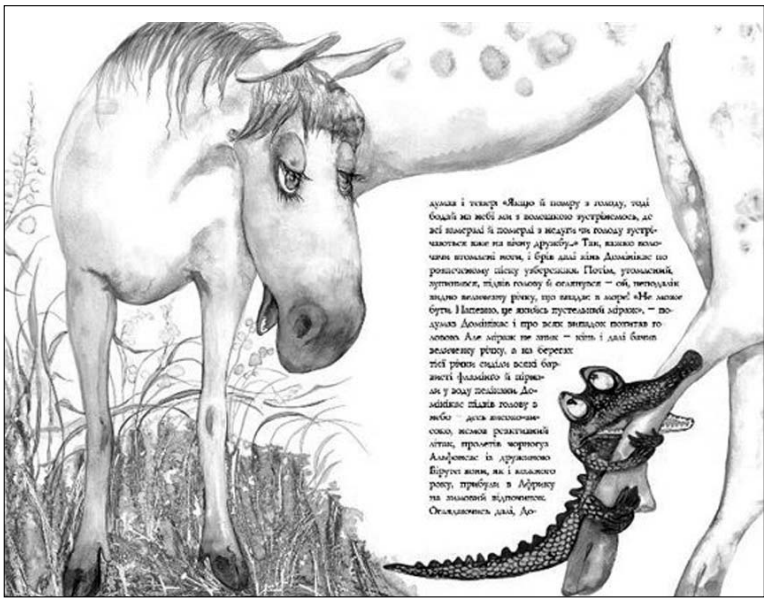
— Якщо говорити про літературу, то різдвяні свята чи не найкраще, аніж решта релігійних свят, висвітлені в українській літературі. Утім, хочеться, щоб більше письменників зверталися до цієї теми. Адже література релігійного спрямування потребує надзвичайної майстерності, особливої почуття такту, щоб оповідь не пере-

творилася на якесь нудне повчання, а була цікава й прониклива. Щодо книжок, які вийшли нещодавно, то маємо кілька збірок “Різдвяної антології”, які упорядкувала Зоя Жук, та збірник “Зимові історії для дітей” в упорядкуванні Марії Чайки. Ці книжки побачили світ у видавництві “Свічадо”. У видавництві “Братське”, з яким я співпрацюю, вийшла “Зимова книжка”, де теж висвітлено різдвяну тему, а також збірник різдвяних казок “Різдвяна чудасія”. Крім того, видавництво “Братське” готує до друку антологію християнської поезії для дітей “Золота книжка”, де теж буде представлено різдвяну тему. Гарно впорядкувала різдвяну антологію “Різдво в українській поезії” Надія Данилевська. Це одна з найповніших антологій, присвячених темі цього свята.

— Чекаєте різдвяного дива?

— З нами дива трапляються щодня. Мене найбільше вражають прості речі, коли добро іде до добра: серце потрібно тримати відкритим і щодня можна побачити маленькі чудеса, ростити в собі добро. Ми нарікаємо на політиків, роботодавців, суспільство, але часто забуваємо, що все починається з кожного з нас. Мені здається, треба більше працювати над собою, жити з Богом у серці, молитися не лише за друзів, а й за ворогів і робити добро одне одному, тоді світ навколо нас зміниться на краще.

Спілкувалася
Уляна ВОЛІКОВСЬКА



Наталка ПОКЛАД

Власне, аби говорити про цей чарівний промінчик, який раптом осиротілому, а тому розгубленому та нещасному африканському бегемотикові Нікодемасу подарувало ясне біле світло і тим зовсім змінило його життя, треба почати здалеку. Аж ізвідтіля, як вільнолюбний і безтурботний кінь Домінікас, що живе собі серед туманних ранків над річкою і любить гратися з жабками, одного дня несподівано взяв і всім своїм конячим серцем закохався у ніжну й пахучу лугову синьооку волошку. Історія цього непересічного кохання та всього, з ним пов'язаного, зокрема непростих мандрів головного героя до далекої таємничої Африки, аби вико-

нати прохання коханої обраниці-волошки, — це і є сюжет дивовижно світлої й гарної книжки Вітаутаса В.Ландсбергіса “Любов коня Домінікаса”, яку з литовської переклав Дмитро Чередниченко й нещодавно видали “Грані-Т”. Стверджу: цю книжку, призначену для дітей молодшого та середнього шкільного віку, не завадить прочитати не тільки кожній дитині, а й кожному дорослому, бо вона — і про наше доросле життя з усіма його несподіванками-проблемами, а найголовніше — про ставлення до цих несподіванок-проблем. У книжці вистає мудрих підказок і розважних застережень, є там гумор і патріотизм, християнські настанови і важкі уроки життя, краса і ніжність, а найголовніше — є вір-

Чарівний промінчик любові

ні друзі та їхня приязнь-доброта, отож із кожної безвиході раніше чи пізніше обов'язково знаходиться щасливий вихід. А за своєю філософічністю осмислення світу, а також довірливо-веселою і велично-широю мовою ця незвичайна оповідка, без жодного перебільшення, рівняється творам славетного Сент-Екзюпері. Тож литовська література може гордитися, що має такого автора — Вітаутаса В. Ландсбергіса, а цей автор (до речі, син першого президента незалежної Литви!) може гордитися, що написав такий твір (Вільнюс, 2004). В Україні видання здійснене за підтримки програми з популяризації литовської літератури у світі “Книги з Литви”. А чудово проілюструвала його нам художниця Надія Дойчева-Бут.

Я ж, читаючи цю дуже пізнавальну і по суті своїй дуже серйозну повість, не тільки смакувала веселу тональність витівоватого авторської мови, шире безпосередність колоритних героїв (півня Евальдаса Кукурікаса, чорногуза Альфонсаса із його дружиною Біруте і багатьох інших) та їхні сповнені великої інтелігентності вчинки, а й усюди чула і бачила Литву: бо і луг, на якому пасся Домінікас, був литовським, і річка, в якій жили його подруги — грайливі жабки, були литовськими, та й снілося йому, “що він величезний, легкий надувний кінь, який пливе

швидкою річкою в Литві через свій рідний луг...” А невдовзі після того сну “кінь почув вигуки працівників порту й зрозумів, що він уже в порту і що кран переносить контейнера на берег. Неспокійно забилося кінське серце, яке так стужилося за батьківщиною... Він роздув ніздрі й зрадів, почувши солоний запах Балтійського моря, погуки клайпедських чайок, відчув досяжний копитам весняний подих литовських лугів. І зрозумів кінь, що він уже вдома, уже в Литві...” Так непомітно й природно автор формує в малих читачів розуміння своєї рідної землі, до якої треба і хочеться вертатися з далеких чужин, розуміння свого великого дому, де легко серцю й навіть волошки упізнають свій РОДОВИЙ запах...

Ця книжка — як задушевна народна пісня, яку не можна переказати, а можна лише проспівати. Як ось цей вступ: “Одного ранку неподалік великого квітчастого луку пасся дикий кінь на ім'я Домінікас. А оскільки він був дуже дикий, то не мав ніякого дому, ані загорожі. Хоч, з іншого боку, казати, що він не мав ніякого дому, було б нібито й не дуже справедливо, бо всі поля, що простягалися навколо, й дивовижні обніжки були його домом, м'яка лугова трава була його постіллю, а сонце й місяць були його лампами. Заради справедливості ще треба сказати, що той польо-

вий дім Домінікаса був дуже чарівний: вранці він наповнювався густим туманом, жаб'ячим кваканням та іншими дивами, про які домашнім коням чи всіляким коровам і не снілося. А якщо й снілося, то не дуже барвисто, бо в загородах сні у тварин найчастіше бувають чорно-білі й трохи тваринні...”

Отже, як ви зрозуміли, це повість про барвистий-кольоровий світ. У ньому не сумно малому бегемотикові Нікодемасу, бо, як він каже, “сумні найчастіше бувають дорослі бегемотики, які вже не мають часу стати й дивитися на волошкову луку. Вони завжди поспішають, кудись летять, вічно втомлені й тому-то часом бувають дуже сумні”. Мовби про нас, правда?... А бегемотик увечері перед сном посилає промінчик любові своїм численним друзям, бажаючи їм світлих думок і багато щастя, — і так спілкується з ними. І спілкуватиметься з конем Домінікасом, хоч той живе не в Африці, а “на іншому материку, в Литві”. Проте став його другом, “бо ніхто тут не трапляється випадково”. І, додаймо, книжки не трапляються випадково. А стосовно промінчика, то, може, й нам перейняти цей прекрасний досвід?..

Переконана, що повість Вітаутаса В.Ландсбергіса додасть у душу радості кожному, хто її прочитає, бо й переклад Дмитро Чередниченко зробив дуже добре.



Лариса БРЮХОВЕЦЬКА, головний редактор журналу "Кіно-Театр", керівник центру кінематографічних студій Національного університету "Києво-Могилянська академія"

Кінозірка — соціально-психологічне явище, яке виникло майже водночас із появою кіно як наслідок його комерційного характеру. Статус кінозірки не виключає наявності таланту, але актор, котрого програмують як постать для поклоніння і наслідування, повинен мати магнетичну привабливість і виражати певні суспільні тенденції (прагнення до насолоди, до бунту і т. ін.) і виходити за межі професії у так звану публічність. Підприємці вкладають кошти в рекламу зірки, різноманітними засобами створюють сенсації довкола неї. Звідси і переконання: культ зірки перетворює актора на товар. Перші імена зірок, що їх дав кінематограф, — Рудольфо Валентино, Пола Негрі, Франческа Бертіні, Віра Холодна. Безперечно, були серед зірок німого кіно таланови-

Кінозірки і кіноактори



Віра Холодна

показували. Коли ж революційна епоха перейшла в тоталітарну й революційний пафос почав втрачати свою актуальність, великий вождь особисто почав опікуватися кінематографом. І хоча кіно переклалося з маси на людину, культ кінозірки все одно не склався. Та й не міг, як не склався і в гітлерівській Німеччині.

Чому ж у цих країнах актори не сяли так яскраво, як американські? А тому, що місце кумирів займали вожді — вони вимагали поклоніння. Але силу кінематографа вожді високо цінували. Ще свого часу Ленін — перший вождь світового пролетаріату — прорік, що "найважливішим з усіх мистецтв для нас є кіно". А його наступник настільки любив кіно, що ретельно виконував функції цензора: переглядав кожен фільм перед виходом його на екрани. Навіть особисто читав сценарії і влаштовував їхні обговорення — в одному з московських архівів зберігається сценарій О. Довженка "Шорс" із правками Сталіна. Як відомо, він дуже любив комедії й акторок Орлову й Ладініну, але й вони не могли світити яскравіше за нього самого.

Голлівуд же віддавна величали "фабрикою зірок" (про цю заїжджену назву нагадало шоу одного з наших телеканалів). І справді: популярність Чарлі Чапліна, Дугласа Фербенкса, Мері Пікфорд у 1920-х і 1930-х роках була гідною подиву. Але хоч би як хотілося підприємцям зберегти статус кво інституту американських кінозірок й увагу до нього суспільства, це явище зазнавало еволюції. У



Елізабет Тейлор

середині XX століття культовими стають актори телесеріалів, а крім того в кінозірок з'являються конкуренти з іншої сфери — естрадні співаки та зірки шоу-бізнесу. Хоча нині ЗМІ регулярно повідомляють рейтинги американських акторів, які визначаються сумою гонорарів, їхня слава не може дорівнювати до масштабів слави Елізабет Тейлор та Марлен Дітріх, не кажучи про зірок німого кіно. Але якщо Чапліна люби-



Марлен Дітріх

ли і широкі маси, і європейські інтелектуали, то капіталом для слави Марлен Дітріх й Елізабет Тейлор була не так акторська майстерність, як подробиці їхнього приватного, інтимного життя, а для зацікавлених воно давало неабияку поживу. Ці кінозірки, незважаючи на постійну публічність, прожили довге життя, чого не скажеш про Мерилін Монро, яка, не без труднощів зробивши акторську кар'єру і здобувши шалену популярність, пішла з життя у 32 роки, залишивши по собі нерозгадану за-



Анна Маньяні

гадку життя, сформованого часом бунтарів, і крихкої психіки, а суперечки довкола причин її смерті тривають і донині. Слід нагадати ще одну рису Голлівуду — він скуповував таланти з усього світу, тож титул кінозірки там здобуло чимало європейських акторів: хтось назавжди (Грета Гарбо), а хтось на певний час (Інгрід Бергман).

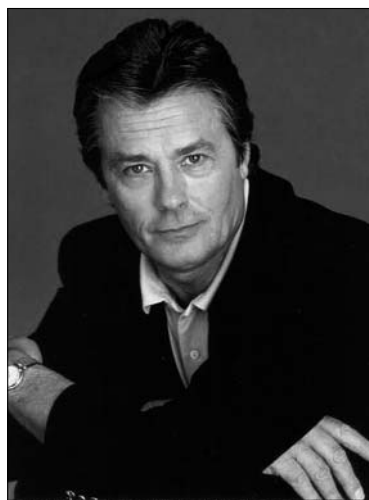
Європейське кіно спиралося на традиції театру. А його ще задовго до появи кіно поважно називали кафедрою для оприлюднення суспільних ідей. І тому якість європейського кіно інша — його формувала не тільки каса, а й потреба висловити важливі ідеї, а згодом і видатні творці. Європейські актори творчо своєрідні, їхній талант закорінений у на-

ціональний ґрунт. Італійські актори відомі спонтанністю самовияву. Лукіно Вісконті 1951 року запросив талановиту й тоді дуже популярну Анну Маньяні зіграти головну роль у фільмі "Найкрасивіша", який був задуманий як



Анні Жирардо

портрет жінки, матері, характерний для того часу. Про вихоплену з італійського повсякдення Маддалену Чекконі й про те, як органічно передала Маньяні національний характер своєї героїні, дає уявлення характеристика Коррадо Альваро. "Ця мінливість, ця суміш фантастичного і практичного, схильності до ілюзій і реалізму, ця жіноча чутливість, що наче не відає себе, яка, здається, раз по раз готова поступитися, але стримується чимось дуже глибоким, ця вперта вірність, яка лежить в основі натури, це розуміння чоловіків та їхніх бажань, виховане прагматичним досвідом готовності до захисту і мудрістю, здобутою на помилках, це почуття небезпеки, яку наша доблесна жінка несе в собі, точно знаючи розмір тої драми, яку вона може розв'язати, і ці моменти слабкості, що тут же долається, і прив'язаність до сім'ї, і поклоніння дітям, що виражає волю до могутності сім'ї, прагнення заручитися гарантією позбавлення від бідності, надію на краще майбутнє, — все є у тому сплаві, який Анна Маньяні



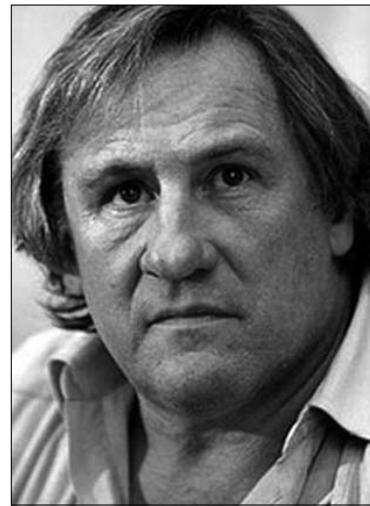
Ален Делон

дарує нам у цьому фільмі, здається, для того і створеному, щоб вона відважилась на одну з найсміливіших спроб, які тільки може зробити актриса".

Великий Лукіно Вісконті працював не тільки з італійськими акторами, він залучав багатьох знаменитостей міжнародного статусу: британських (Дірк Богарт), американських (Берт Лан-

кастер), французьких (Анні Жирардо та Ален Делон), німецьких (Хельмут Бергер). Але хоч би з ким він працював, він шукав у них "серцевину особистості", "первозданні якості". Називаючи кіно, яке знімав, антропоморфічним, він писав: "Вперто прагнути відволіктися від упереджених схем, забуваючи про правила, покладені школою, намагаєшся привести актора до того, щоб він заговорив нарешті мовою свого інстинкту. Зрозуміло, ця праця не буде безплідною лише тоді, коли така мова існує, нехай навіть вона затуманена і захована під сотнею покрівів, тобто коли існує справжній "темперамент".

Шведські актори причаровують правдивістю і невимушеніс-



Жерар Депардьє

тю у зображенні людської суті. Саме завдяки тісній співпраці з ними в театрі й кіно Інгмар Бергман міг досягти глибокого і переконливого розкриття психології людини, її внутрішнього світу. Вважав, що відмінність артиста від інших людей у тому, що він є ніби своїм власним інструментом, що через особливості професії замкнутий на своєму внут-



Катрін Денъв

рішньому світі, на самому собі.

Дуже люблять і шанують своїх акторів французи. Французьке кіно дало чимало коміків. Насамперед Макса Ліндера (Габріель Левьєль). Починав на "справжній" сцені, але під псевдонімом, який став відомий у світі, почав працювати для "Пате". Невдовзі створив образ елегантного денді, що потрапляє у різні ситуації, які контрастують із його виглядом. До 1914 року виступив у 400 стрічках, окремі з яких були дуже короткі. Його запросила американська студія "Ессей", але там він успіху не здобув. Потім ще раз повернувся до Амери-

ті актори — Аста Нільсен і Чарлі Чаплін, він сам вигадував для себе історії і сам їх ставив. Кіно поширювалося стрімко, і кінозірки сприяли його популярності.

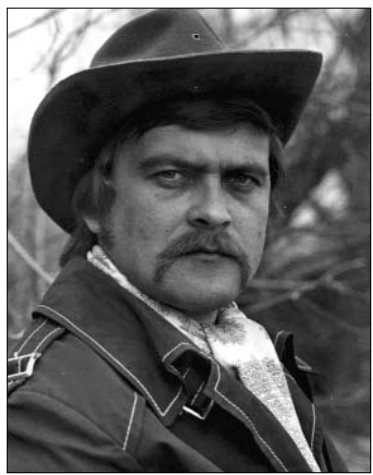
Стимулювали народження кінозірки дві передумови. Перша — прагматична: кінозірка сприяла комерційному успіху кіновиробництва; друга — соціально-психологічна, пов'язана зі зміною життєвих засад в умовах урбанізації й атеїзму. Місце витісненої традиційної релігії почали займати нові кумири й ідоли, яким фанатично поклонялися, особливо на ранній стадії кіно. Ця передумова була найхарактернішою для США, куди на початку XX століття емігрували мільйони мешканців із різних європейських країн, і цей величезний конгломерат заробітчан різних національностей потребував і забезпечення розвагою, і культурно-міфологічного цементування. Тож саме там кінематограф досить швидко стає успішним бізнесом.

Здавалося, урбанізація і атеїзм (до того ж войовничий) мали місце і в СРСР, країні, населення якої також складалося з представників різних національностей. Однак тут запанувало абсолютно протилежне ставлення до культу кінозірки. Найбільш революційні кінематографісти прагнули нав'язати людям більшовицькі переконання за допомогою зафіксованої і з відповідним пафосом змонтованої реальності. Вони вважали: єдиний, хто вартий показу в кіно, — це революційні маси. Їх, облагороджених, і



ки, де поставив костюмну пародію “Три мушкетери” (1922).

У французькій акторській школі існує багато вправ на імпрровізацію. Прикладом імпрровізації в кіно є фільм “Чоловік і жінка” режисера Клода Лелюша,



Іван Миколайчук

який запросив двох не тільки талановитих, а й грамотних, досвідчених акторів для роботи в такій манері. Крім того, легка збудливість і здатність до прямої фантазії давно відомі як національна особливість французів. Тому й не важко знайти двох акторів хорошої театральної школи, які можуть вільно говорити в кадрі на будь-яку тему, як це роблять Жан Луї Трентінья та Анука Еме у згаданому фільмі.

Один із великих французьких акторів — Жан Габен (1904—1976) — знімався у фільмах Марселя

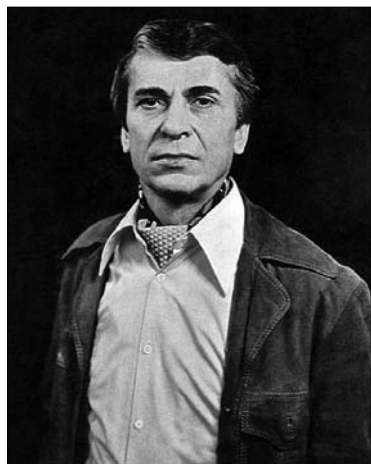


Іван Гаврилюк

Карне, Жульєна Дювів'є, Жана Ренуара, що стали класикою кіно. Його вважають трагічним міфом сучасного кінематографа. І хоча з віком він мінявся, проте йому не вдалося відійти від закріпленого за ним міфу, — так запевняв Андре Базен. Аналізуючи творчість Габена 1930-х років, він писав: “Як пояснити цей парадокс, який здається нам тим більш кричущим, що він суперечить одному з найсвятіших законів кіно? Річ у тім, що Габен у фільмах, про які ми ведемо мову, втілює не один з багатьох сюжетів, а завжди одну й ту ж історію — свою власну; й вона може закінчитися тільки погано”. Ціка-

вий факт: Габен, перш ніж підписати контракт, вимагав, щоб у сценарії була сцена гніву, де він відзначиться. Його популярність зберігалася до кінця життя і французькі глядачі 1950—1970-х років щосуботи йшли в кінотеатр “на Габена”, хоча часто ці фільми були зовсім слабкі.

У Франції актори кіно є гарантією якості та комерційного успіху. Але це не зірки в американському значенні слова. Це інтелігенти, цікаві особистості, які не тільки виконанням ролі, а й особистим шармом приваблюють



Костянтин Степанков

глядачів. Наприклад, Катрін Ден'єв (1943 р. н., справжнє прізвище Дорлеак) знімалася у зарубіжних режисерів (зокрема, в Луїса Бунюеля — “Трістана”, “Денна красуня”), але переважно у французьких. Вона стала еталоном краси і жіночності, втіленням бездоганного смаку. Вперше Ден'єв з'явилася у фільмі Роже Вадима “Порок і доброчесність”, потім у “Шербурзьких парасольках” Жака Демі. Вона ніколи не



Борислав Брондуков

робила культу з кар'єри, але її творча доля стала зразком благополучності й майже фантастичних удач. Не була феміністкою, але своїм досвідом стверджує



Леонід Оси́ка та Світлана Князе́ва



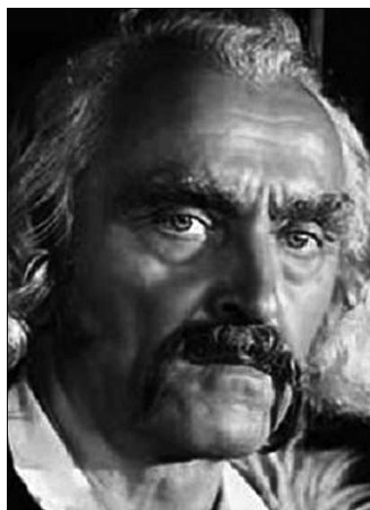
Антоні́на Лефті́й

можливість і право бути незалежною від представників сильної статі в матеріальному і психологічному сенсі. Режисери називають Катрін Ден'єв королевою французького кіно.

Великою творчою енергією і правдивістю відзначається гра Жерара Депард'є, чиє входження в кіно було майже фантастичним, оскільки він народився у бідній родині й ще в дитинстві почав заробляти собі на життя не завжди правильним шляхом. Його акторський талант визнали в Парижі й дозволили навчатися на курсах драматичного мистецтва безкоштовно. У кіно з 1966 року. Образ грубуватого хлопця у фільмі “Вальсуючі” визначив характер багатьох майбутніх ролей. Знімався у Б. Бертолуччі, Ф. Трюффо та в багатьох інших знаменитих режисерів. Найбільше ушлався головними ролями у фільмах “Дантон” (1983) та “Сірано де Бержерак” (1990).

Французькі актори відверті у вияві емоцій, але вони розділяють творчість і особисте життя, не дозволяють нікому втручатися у священний приватний простір, не провокують скандалів. Їхня щирість і відданість професії подиву гідні. Але цього б не було без підтримки глядачів.

Є режисери, які впродовж життя працювали з одними й тими ж акторами, цінуючи взаєморозуміння. До таких належать Ф. Фелліні, Ф. Трюффо, Р. В. Фасбіндер, І. Бергман. Так само робив і українець Леонід Оси́ка, який мав рідкісний талант від-

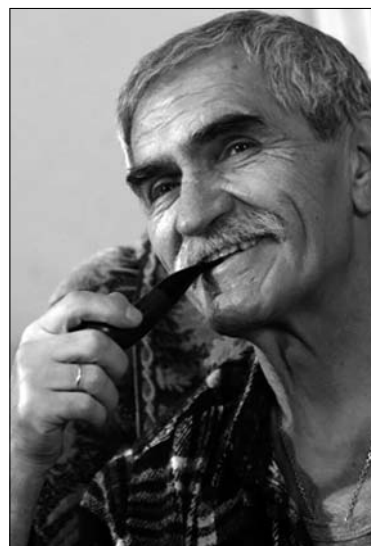


Василь Симчич

кривати акторів, і коли ті ставали знаменитими (на Всесоюзному КФ 1968 року приз за кращу чоловічу роль Борислав Брондуков здобув за роль злодія у фільмі Осики “Камінний хрест”), покладався на них. До постійних акторів Осики належали Іван Миколайчук, Костянтин Степанков, Антоні́на Лефті́й, Борислав Брондуков, Іван Гаврилюк, Ва-

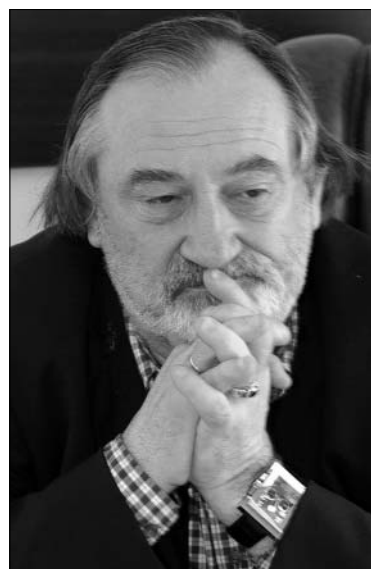
силь Симчич, згодом Лесь Сердюк, Світлана Князева.

В українських акторів також було опертя на потужну театральну традицію, що бере початок від театру корифеїв та школи Леся Курбаса. Українські актори витримують правильну тональність у поетичній атмосфері фільмів, їхня поведінка гармонізована з контекстом: тлом, декором, лініями і формами. Наше кіно дало жіночі образи багатій палітри.



Лесь Сердюк

Лариса Кадочникова глибоко переконлива в одухотвореній неповторності Марічки, за якою тужить герой “Тіней забутих предків”. Так само складний, з огляду на умовну стилістику, і широкий за діапазоном її образ у фільмі Юрія Іллєнка “Вечір на Івана Купала”: Пидорка, чию долю визначив тяжкий гріх коханого, переходить від щасливої закоханості до безнадійної трагедії, втрати надії на родинне життя з коха-



Богдан Ступка

ним. Образ сміливої дівчини, красуні Мирослави чітко асоціюється з дівчиною Лефті́й у “Захарі Беркуті” Леоніда Осики. Наталя Наум, яка зіграла матір Катріну у фільмі “Білий птах з чорною ознакою” стала уособленням української матері, яка терпляче зносить усі злигодні життя багатодітної родини і самовіддано любить своїх дітей, хоча й не може захистити їх від злої долі.

В українських фільмах велику вагу і так само неповторність мають чоловічі персонажі, починаючи з дідів актора Миколи Надемського, пафосних Тимоша і Василя, зіграних Семеном Свашенком, та неоднозначних героїв Степана Шкурата і Петра Масохи. Усе це — українські характери у фільмах Олександра Довженка. Так само український характер, що увібрав глибинні традиції етнічної культури, приніс у кіно

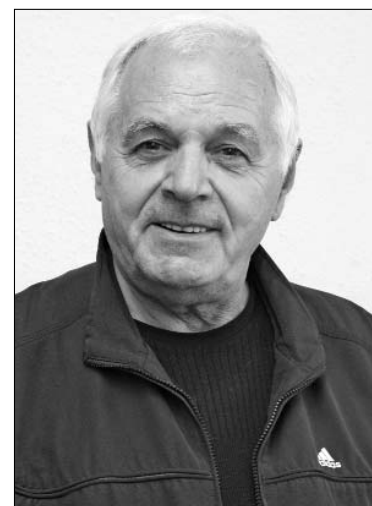
Іван Миколайчук, ще юним студентом створивши акторські шедеври — гуцула Івана Палійчука у “Тінях забутих предків” за Коцюбинським і молодого Тараса Шевченка у “Сні” Володимира Денисенка, а згодом — нездоланного і дотепного козака Василя у “Пропалій грамоті” за Гоголем та сільського мудреця у власному фільмі “Вавилон XX” за Василем Земляком. Психологічною точністю завжди відзначалася гра Костянтина Степанкова — такими запам'яталися його газди в “Камінному хресті” і в “Анничці”, Федір Лобов у “Комісарях”, жорстокий і самовпевнений боярин Тугар Вовк у “Захарі Беркуті”, статечний Бубела у “Вавилоні XX”. Починаючи з кінця 1960-х і до початку 1990-х, він знімався безперервно, і його персонажі



Лариса Кадочникова

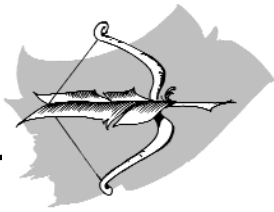
своєю вдумливістю, несуетністю, стриманістю, блискавичною реакцією нагадують самураїв Тосіро Міфуне. Багато знімався і в Україні, і за кордоном Богдан Ступка, але незрівнянним за фантазмагоричністю став його Іван Мазепа у “Молитві за гетьмана Мазепу” Юрія Іллєнка, безмежно розширивши його акторську палітру.

Ця стаття в жодному разі не претендує на повноту огляду здобутків кіноакторів чи висвітлення характеристик української школи, яка сформувалася в часи піднесення кіно — у 1920-х та в 1960-х роках. Але, означаючи окремі індивідуальні риси окремих акторів, слід зазначити близькість цієї школи до європейської традиції, коли актори більшою мірою не лицедіють, а збагачують



Ю́рій Ілле́нка

власною суттю своїх персонажів. А неповторність акторської особистості цікава глядачеві. Індивідуальна манера й особливий шарм сприяє розкриттю неповторності національного характеру. Це актори на всі часи, ми поділяємо з їхніми героями наші почуття, ми хочемо ідентифікуватися з ними, вони цікаві для нових глядачів.



Заява

Харківського обласного об’єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка

міліція байдуже чекала під дверима, доки не стихла стрілянина, не закінчився розгрім “Просвіти”.

Нападників, яких просвітяни заблокували в одній із кімнат, міліція затримала, відвезла до райвідділу і... за кілька годин відпустила. **І це після нападу з застосуванням вогнепальної зброї!**

У результаті нападу на офіс було викрадено комп’ютери й відеореєстратори, зникли флеш-картки, пошкоджено різнографи. Просвітянин, який став на заваді злочинцям, зараз перебуває у лікарні невідкладної допомоги зі струсом мозку й тілесними уш-

кодженнями. Як насміх, у сусідню палату поклали нападника з розбитою бровою.

Нападники вдало вибрали час: наступного дня до Харкова етапували Юлію Тимошенко, тому більшості журналістів була задіяна там.

Спалено документи ХОО ВУТ “Просвіта”, ХОГО “Слобідський крайовий козацький кіш” та деякі матеріали газети “Журавник”. Можливо, злочинці намагалися знищити документи на приміщення в центрі міста. А може, комусь не подобається, що Харківська “Просвіта” почала активну діяльність? На цей час у будівлі було закінчено ремонт, який власноруч зробили молоді просвітяни. Крім уже діючих історичної та народознавчої секцій створено спортивну, є журналістський гурток. Торік місцева “Просвіта” залучила дітей Харківщини до участі у трьох всеукраїнських мистецьких конкурсах. На черзі було відновлення “Української світлиці”.

Дехто з просвітян має членство в тій чи тій українській партії чи громадській організації, зокрема такій, як “Патріот України”. Для російських шовіністів, нинішньої влади українці, що не забувають свою національну належність і захишають духовно-культурну спадщину батьків, — “хвашисти і нацисти”. А ті, хто стріляє в українців із погрозами “вас, хаклов, убивать нада!”, хто нищить майно просвітян і палить українські книжки й газети, — “потерпіла сторона”.

Починаючи від 23 серпня 2011 р., після стрілянини на подвір’ї, діяльність об’єднання практично паралізовано. Під час неодноразових обшуків “правоохоронці” вилучали насамперед оргтехніку, документи та гроші. Те ж саме робили й грабіжники, що свідчить про узгодженість їхніх дій з органами “правопорядку”.

Майже всі теле- й радіоканали інформували громадськість про цей напад, коментуючи на свій розсуд. Розголосу було на всю Україну. Тільки чомусь не згадали про “Просвіту”, не показали купи попелу на подвір’ї з обгорілими українськими книжками...

Від редакції. Голова ВУТ “Просвіта”, народний депутат України П. М. Мовчан одразу по отриманні інформації щодо розбою в офісі харківської “Просвіти” листовно звернувся до Президента України В. Януковича і Генеральної Прокуратури України з проханням невідкладно звернути увагу на волаюче беззаконня, що відбувається у Харкові, і дати оцінку злочинній бездіяльності місцевої влади і правоохоронних органів.



Починай будувати Україну з себе

В Інституті українознавства НАН України ім. І. Крип’якевича відбулося засідання ради Львівського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка.

Голова об’єднання Ярослав Пітко привітав присутніх з днем створення “Просвіти”, наголосивши, що основні завдання залишаються актуальними й нині: це — утвердження української мови, відновлення історичної пам’яті, консолідація суспільства на основі національної ідеї.

Активістам “Просвіти” вручили просвітянські нагороди — медалі “Будівничий України”, грамоти.

Затвердили основні напрямки роботи обласного об’єднання на наступний рік. Пріоритет надавати роботі в освітньому середовищі, серед молоді. Показником ефективності такої роботи була конференція “Українська мова в національному просторі”, проведена за участю Львівського обласного інституту післядипломної освіти вчителів. Матеріали конференції надіслано в кожен школу області. А також конференція до 200-річчя від дня народження М. Шашкевича за участю вчителів Львова та представників шкіл, що носять ім’я М. Шашкевича (зокрема й українського ліцею у м. Перемишляни).

Один з основних напрямків діяльності — розвиток структури, мережі “Просвіти”, зокрема залучення молодих.

Робота з молоддю дуже важлива: проведення різноманітних конкурсів (“Тарасовими стежками”, конкурсу читців до Шевченківських днів; конкурсів “Історія твого села, міста”, “Історія “Просвіти” твого села, міста”). Особливим є щорічний Всеукраїнський дитячо-юнацький конкурс української патріотичної пісні “Сурми звиятиги”, у якому на різних етапах (шкільному, районному, обласному) беруть участь до 10 тисяч учнівської та студентської молоді.

Традиційні масові заходи — “Свято Героїв”, “живий ланцюг” до Дня Злуки, відзначення річниці С. Бандери, Р. Шухевича, Дня відновлення української державності 30 червня 1941 року, Голодомору, героїв Крут, УГВР та інші покликані виховувати молодь у дусі патріотизму і високого обов’язку служіння Україні.

Дуже важливим напрямком діяльності обласного об’єднання є дослідницька робота в межах підготовки та проведення щорічних Всеукраїнських генеалогічних конференцій “Український родовід”, матеріали яких теж публікуються.

Актуальною залишається проблема пропагування української книги (проведення в районах і містах області акції “Читай, дивись та слухай українське”, презентація літературних творів за участю авторів: Р. Іваницького, Н. Бічуї, Б. Стельмаха, М. Людкевича, Ірини та Ігоря Калинців, В. Неборака та інших; розширення мережі українських книгарень). Було відзначено ефективну роботу книгарень “Просвіти”: “Центру української книги “Просвіта”, читальні “Просвіти” у Львові, книжкових магазинів “Просвіти” у Золочеві та Самборі. Зазначено, що завдання товариства — відкриття книгарень у кожному районі області.

Окремо було розглянуто питання про підтримку газети “Слово Просвіти”, зобов’язали районні й міські організації провести активні заходи на підтримку просвітянського часопису, який висвітлює проблеми культурно-духовного життя в Україні, формує суспільну думку й активну життєву позицію.

Підсумовуючи, голова обласного об’єднання Я. Пітко наголосив, що кожен повинен починати будівництво України з себе, і завершив словами Яна Коллара, що стали епіграфом “Русалки Дністрові”: “Не тоді, коли очі сумні, а коли руки діяльні, розцвітає надія”.

Прес-центр
Львівської “Просвіти”

Сергій СЛОБОЖАНСЬКИЙ,
м. Одеса

На честь 220-ї річниці укладення Ясського мирного договору між Росією і Османською імперією, що знаменував завершення російсько-турецької війни, в Одесі 9 січня було влаштовано автопробіг під імперськими прапорами. Ініціювало акцію українофобське громадське об’єднання “Дозор”. Опівдні біля пам’ятника Катерині II відбувся мітинг: виступаючи уславлювали німкеню Софію Августу Фредеріку Ангальт-Цербст-Дорнбург, що стала російською імператрицею, безпідставно вважаючи саме її засновницею Одеси, яка виникла на місці відомого з XIV століття українського Хаджибея-Кошубієва. Прихильники так званого “руського міра” називали героями російсько-турецької війни (1787—1792) лише О. Суворова та Г. Потьомкіна, забувши про вагомий внесок у визволення рідного краю українського козацтва під керівництвом кошового Сидора

Поборники «руського міра» влаштували в Одесі українофобський шабаш



Білого, отаманів Антона Головатого та Захара Чепігі.

Фіналом цього шабашу став автопробіг під російським триколом і прапорами україноненависницьких організацій

Одеси, Криму та... До речі, подібними акціями місцеві українофоби за підтримки міської влади вже відзначали раніше роковини Переяславської ради та 300-річчя Полтавської бит-

ви. Ратуючи на словах за поновлення “історичної справедливості”, вони мріють про відродження колишньої Новоросії, про повернення України в лоно колишньої імперії. Свої шовіністичні погляди вони безперешкодно пропагують на так званих “уроках патріотизму” в одеських школах. Водночас “Дозор” і подібні до нього угруповання поливають брудом незалежність України, шельмують українські патріотичні організації.

Нинішній автопробіг вони оголосили своєю відповіддю на відзначення одеськими свободолюбцями 103-х роковин від дня народження Степана Бандери. Дуже хотіли затійники українофобського шабашу спровокувати зіткнення із активістами ВО “Свобода”, але ті проігнорували їх, позбавивши тим можливості попаритися у ЗМІ.



Що спонукало поважні громадські організації зробити такий висновок, попри бадьорі запевнення влади про відсутність тиску на ЗМІ і європейський, демократичний курс нашої країни? Спонукали факти, реалії, а не декларації.

Передовсім (і це не випадково винесено на чільне місце в заяві) йдеться про прояви прямого **насилства проти журналістів**. Ми втратили цього року двох колег — одного вбили, другий зник без вісти. За даними ІМІ і “Репортерів без кордонів”, 2011 року зафіксовано 24 випадки виявів агресії проти журналістів або прямих нападів на них, унаслідок чого постраждало 35 наших колег. Для порівняння: 2010 року — 21 випадок, 26 постраждалих. Окремо виділені у звіті ганебні факти масових атак на журналістів. Це, зокрема, інцидент у липні 2011 року — масове побиття журналістів під Печерським судом Києва, під час якого постраждало близько 30 журналістів. Також багато журналістів постраждали під час висвітлення акцій протесту восени в Києві.

У заяві також зазначено: не дивлячись на те, що справа Гонгадзе має надзвичайно великий суспільний інтерес, судові слухання по справі Пукача, звинуваченого в убивстві журналіста, проводились у повністю закритому режимі. А кримінальну справу, порушену проти Кучми, закрили на підставі законодавчих формальностей. Це свідчить про відсутність реальної політичної волі

Свобода слова чи словоговоріння?



Фото Петра Антоненка

Найавторитетніші громадські організації інформаційної сфери України підбили підсумки діяльності наших медіа за 2011 рік. Їх оприлюднили на прес-конференції в УНІАН керівники організацій: Вікторія Сюмар — виконавчий директор Інституту масової інформації, Оксана Романюк — керівник українського представництва Міжнародної правозахисної організації “Репортери без кордонів”, Наталія Лігачова — шеф-редактор порталу “Телекритика”, Юрій Луканов — голова Незалежної медіа-профспілки. Було оголошено спільну підсумкову заяву “Свобода слова в Україні: 2011”, яку, окрім названих організацій, підписали також Рух “Стоп цензурі!”, Українська Медіа-асоціація, в яку входять Інститут медіа-права, Інтерньюз-Україна, Комісія з журналістської етики. Головне в першому реченні заяви: “Протягом 2011 року в Україні спостерігалось погіршення свободи слова”.

у розслідуванні резонансної справи Гонгадзе.

Свободу слова годі уявити без вільного доступу громадськості, насамперед її представників — журналістів, до **інформації**. Але, попри ухвалення закону про доступ до публічної інформації, ситуація не поліпшилася. Лише офіційно було зафіксовано понад 30 різних випадків перешкоджань законній професійній ді-

яльності журналістів та обмежень у доступі до інформації.

Протягом минулого року помічене **наростання цензури**, нею спрямовано займаються владні структури і в столиці, і в регіонах. Характерний приклад — Харків, де з ефіру зникли опозиційні програми на телебаченні. Опосередкованим проявом цензури є відсутність плюралізму в ЗМІ, зокрема, на телебаченні,

замовчування більшістю каналів важливих, але неприємних для влади тем: суд над Ю. Тимошенко, падіння рейтингів Партії регіонів, наступ на права і свободи громадян, важливі заяви політиків західних країн, зокрема ЄС щодо стану демократії в Україні. Основні телеканали мляво інформують і про серйозні соціально-економічні проблеми, хоча вони хвилюють мільйони громадян. Те, що ЗМІ поводяться майже однаково, свідчить, що ними “диригують” із владних кабінетів, а також існує самоцензура керівників медіа, які реагують на “загальні віяння”.

Отож вітатися нічим: ми й далі на “сто якихось” місцях у світових рейтингах свободи слова. Хотілося б якогось позитиву, але його знаходиш за приказкою “Не було щастя, так нещастя допомогло”. Позитив гуртом вишукували у протидії негативу: у підсумковому звіті було названо проведення журналістськими й іншими неурядовими організаціями кампаній із просування закону про доступ до інформації і змін до закону про інформацію, а також консолідація журналістської спільноти — кілька медіа-організацій об’єдналися в Українську Медіа-асоціацію, а Незалежна медіа-профспілка України почала долати кризу і відроджувати регіональні організації. 23 листопада всі медіа-організації України вперше об’єдналися, щоб провести спільну акцію проти безкарності за вбивства журналістів. Але всі ці дії, як кажуть, “через горе”, бо далі відступати нікуди.

Обнадіює, що українська влада таки пішла на діалог із журна-

лістською спільнотою. Наскільки це широ і чи готова вона до прогресу у сфері свободи слова — покаже час. Наприклад, наскільки дієвим буде наказ міністра МВС про те, щоб міліція сприяла професійній журналістській діяльності, а не трошила телекамери й диктофони.

На прес-конференції розгорнулася дискусія про дієвість виступів медіа, реагування на них із боку влади. Спонукав до цього і відомий інцидент на передноворічній прес-конференції Президента Януковича, коли він на запитання журналіста “Української правди” щодо його розкішного життя за державний кошт у Межигір’ї відповів, що це, мовляв, втручання у його приватне життя, хоча запитання стосувалося “приватного життя” на неприватні народні кошти.

Перегукється з цим і відповідь першого заступника Генпрокурора Рината Кузьміна на запитання, чому прокуратура не реагує на матеріали медіа про корупцію державних службовців? На що Кузьмін запропонував журналістам надати прокуратурі матеріали, документи про ці факти, і тоді правоохоронні органи візьмуться за перевірку. І це при тому, що та ж “Українська правда”, інші сайти, деякі незалежні медіа протягом 2011 року оприлюднили десятки матеріалів про розкішне життя очільників держави, сумнівні оборудки членів уряду, інших високопосадовців. Оприлюднили, спираючись на численні документи. То яке ж реагування правоохоронних органів?

Детально відповіла президент Асоціації медіа-юристів, експерт Національної спілки журналістів Тетяна Котюжинська. Виявляється, у нашому законодавстві давно існує норма, що для прокуратури, міліції, інших відповідних органів матеріали ЗМІ **можуть** бути підставою для перевірки, а в разі необхідності й порушення кримінальних справ. Можуть, але не обов’язково. Тобто, прокуратура може зреагувати, а може й ні. Щоправда, зазначила пані Котюжинська, медійні організації уже розробили проект поправок у законодавство, якими правоохоронні органи **будуть зобов’язані** реагувати на виступи ЗМІ. Пропозиції подано депутатам, справа за парламентом. Поки що, як колись казали, письменник (чи журналіст) “пописує”, читає “почитує”. І жодної реакції на написане, ні від органів, ні від героя публікацій, ні від самих читачів. Повна свобода словоговоріння...

Матеріали підготував
Петро АНТОНЕНКО



Анатолій МАТВІЄНКО:

— Нам необхідно утверджувати якісь традиції, а не руйнувати їх. Це ще раз підтверджує те, що спадкоємності в нашій українській владі немає. Вони не розуміють значення подій, не можуть переступити через свої власні інтереси та образи, тому так і діють. Цим людям треба співчувати.



Андрій ПАВЛОВСЬКИЙ:

— Влада настільки боїться, навіть на рівні підсвідомості, того, що відбулося 2004 року на Майдані, що навіть скасовує День Свободи, хоче стерти його з людської пам’яті. Але дух свободи завжди був в українському народі, і не важливо, коли цей День буде, чи в листопаді, чи в січні. Думаю, що День Соборності і День Свободи — різні дати, а демократичні, опозиційні сили цього року належно відзначать ці свята.

Зник День Свободи

Президент України Віктор Янукович скасував святкування Дня Свободи 22 листопада. Це свято було встановлене 2005 року Президентом Віктором Ющенком на відзнаку річниці Помаранчевої революції, початок якої датується 22 листопада 2004 року. Янукович “приєднав” День Свободи до існуючого в державі свята Дня Соборності, 22 січня. Тепер ця дата має відзначатися як День Соборності й Свободи.

Це рішення для нашої газети прокоментували депутати Верховної Ради.



Ксенія ЛЯПІНА:

— Хтось з експертів вірно сказав, що це для того, аби нічого не святкувати, щоб забути і про соборність, і про свободу, поговорити про якісь абстрактні речі. А День Свободи мав конкретну дату, бо в цей час люди виборювали свободу, адже її можна тільки завоювати. І 22 листопада — це була квінтесенція тієї боротьби, і перенесення його на День Соборності призведе до того, що ні про соборність, ні про свободу не згадують.

Михайло ВОЛИНЕЦЬ:

— Янукович боїться свободи, тому що саме в цей день його було відлучено від влади, яку він захоплював насильно, шляхом фальсифікацій, і таким чином намагається стерти з пам’яті людей те прагнення бути вільними,



будувати демократичне суспільство.



Лілія ГРИГОРОВИЧ:

— Для Президента Януковича День Свободи — день поразки. Але День Свободи в Україні є, був і буде 22 листопада. Наступний Президент його обов’язково відновить.





Володимир ФЕРЕНЦ,
м. Івано-Франківськ

Хто і що нам підкидає у вертеп?

Український католицький університет своєю публікацією (ucu.edu.ua/news/5816) на тему українського різдвяного вертепу напевно мав намір розпочати суспільну дискусію, яка охоплює широкий пласт проблем української моральності й віри. Згодом полеміка набула розголосу. На жаль, для початку дискусії

достойники УКУ чомусь вибрали не зовсім слушну тему — ревізію українського традиційного вертепу з метою виховання толерантності й моралі серед українців.

Ніхто зараз за євреями не ганяється і публічно їх не ображає. І як розуміти пасяж, що ми за дитячі пустощі давно минулих днів “відхаркуємо й досі”? Подібні натяки і недововленості разом із нездоровим вишукуванням вини українців перед євреями в час, коли у вільній Україні євреї шановані й впливові люди, змахає на непотрібну нікому реанімацію давнього стереотипу, який не привносить у суспільство злагоду, але може ненароком спровокувати міжнаціональну ворожечу. Набагато корисніше для миру і благодаті в Богом благословенній Україні зовсім не акцентувати на якихось історичних недоречностях у стосунках українців з іншими етносами, адже українці тоді теж були в ролі безправної меншини в імперіях. Однозначно не варто зачіпати при цьому народний епос, традицію і літературу, щоб не пішла пошесть ревізії всього пласту української культури, української історії, аж до викидання неподобних слів із текстів. Подібні речі, кажуть, вже подекуди у світі відбуваються, але в тому нема нічого доброго. Навіщо акцентувати на єврейському корінні християнської віри, приміром, цитую: “Євреями в історичному бутті були не тільки мініяйли, торговці та лихварі...”? Адже Ісус Христос своїм “...не буде ні елліна, ні юдея” дав нам зрозуміти, що духовно ми не повинні сприймати його галілеянином, а Спасителем, Сином Божим, який прийшов, щоб принести нам любов, яка виключає навіть натяк на те, що хтось во Христі різний за походженням чи майновим станом. Охрестившись, ми всі стаємо на дорогу давніх християн, які в катакомбах не питали один в одного про племінність, хоч більшість були юдеями. Надворі XXI, інформаційний вік, у якому потрібен орієнтир для сучасників, які щоденно депресують від політики, і не захищені від потоку шкідливої інформації світу. Краще подумаймо про себе, як нам, українцям, зберегти спокій душі і не пропасти з лиця землі, а мати сильну державу і жити добре, вільно, ні перед ким не вибачаючись за предків і поважаючи ближніх, як істинні християни!



Малюнок із журналу “НаВіки” храму Покрова с. Рубанівське Дніпропетровської обл.

Завершуючи дискусію у львівській телепрограмі “Прямим текстом”, Мирослав Маринович порадив замість персонажа Жида спробувати посміятися над українськими ментальними вадами і в такий спосіб стати кращими. Власне, з цього було б варто починати — створити на базі студентства УКУ такий вертеп, показати його на ці свята і послухати думку людей. А так немає предмета дискусії, адже старий вертеп — це традиція, а з традицією дискутувати безглуздо. Предметом для дискусії є тільки стаття “У нашу хату знову увірветься вертепний Жид” за підписами о. Бориса Гудзяка, о. Юрія Шурка, Мирослава Мариновича. Під час телепрограми серйозної дискусії не вийшло, переважно говорили лише запрошені автори теми. Спробую вступити в полеміку з поважними достойниками хоча б на ґрунті тексту опублікованої статті. Цитата перша: “Як нам... ставитися до образу “Жида” в традиційних українських вертепах? Чи й далі бачимо ми в цьому образі справжній корінь наших соціальних, національних і політичних лих? Чи не підсміюється над нами Сатана, що ми забавляємося цим образом, у той час як у нашій державі гучні бенкети справляють нерозпізнане зло?... Але радість очікування цього свята щороку затьмарюється лихим передчуттям, що в час найвищої духовної кульмінації святого Різдва у нашу хату знову увірветься вертепний “Жид”, — і насіння зла, що його вертепне дійство мало б виполоти, знову загніздиться в нашій душі”. Якщо

йти за логікою виповнювання зла в будь-якому образі й подоби, то в українському вертепі його уособлює якраз не Жид, а юдейський цар Ірод. Вочевидь саме цей персонаж, який має історичний стосунок до євреїв, може бути вилучений панами достойниками на знак найвищої толерантності й любові до ближнього. Адже Ірод для юдеїв аж ніяк не персоніфіковане зло, а справедливий у своїх законах правитель. Можна поміняти його на іншу, історично віддалену персону-тирана, тільки не на Сталіна і тим паче не на персону з сучасної української політики. Загалом це важке завдання, адже сучасне зло не тільки не персоніфіковане, воно дедалі частіше виступає в личині доброчестя. Пошукавши в Інтернеті, можна знайти якогось модерного злого голлівудського персонажа, але є великий сумнів у тому, що це сподобається українцям.

Повернімося до персони Жида. Він дотепний витівник, який висміює погані українські ментальні риси і найголовнішу з них — лівинство духу. Чи не Жид, кепкуючи, закликає українців сісти, випити і поїсти, замість іти вперед і до кінця донести Божу звістку правди Нового завіту, тобто висміює па-

діння багатьох наших рідноплеменників у гріх споживачтва і схильності до швидкого розхолодження у справах довершення справедливості і ведення політики. А яке дотепне віншування Жида. Хіба можуть ображатися за це сучасні євреї, які мають почуття гумору і самі неперевершені гумористи? Українці, які люблять телебачення, сприймають і домінуючий там єврейський гумор. Вочевидь це подобається українцям, якщо дивляться і не просять Остапа Вишню, Глазового чи якогось сучасного пересмішника. Гранично толерантні до євреїв, мусимо визнати — вертепний персонаж Жид так довго виконував свою місію, що втратив належність до якогось етносу. Ми сприймаємо його як персонажа так само безпристрасно й нексенофобськи, як японці акторів самурайського танцю. Отож якби не пан Маринович, ніхто б і не пов’язував персонажів вертепу Жида чи юдейського царя Ірода із сучасними євреями, бо незрівнянно важливішими завжди були персоналії Божого Сім’яства. Нікому досі не спадало на думку шукати в народній традиції, а тим паче у вертепі, якогось нетолерантного етнічного підтексту, адже це —

Традиція, так забавлялися на Різдво наші предки! Якщо нам, вихованим на новій європейській традиції, раптом щось видалося незручним чи негарним, можна на Різдво мирно увімкнути телевізор, але там завжди показуватимуть Гоголівські “Вечера на хуторі близ Диканьки”, де неперсоніфіковане Зло зображене натурально, тобто з хвостом, ратицями і свинячим писком. Бажано отого рогатого персонажа теж вилучити разом із Жидом та Іродом, щоб не псували нам свята спокою недружного ставлення до євреїв і водночас не персоніфікували Зло.

Читаючи шановних авторів, мимоволі зауважує особливу толерантне побоювання не образити єврейство некоректною українською традицією і навіть сучасною поведінкою українців. Це похвально. Проте як розуміти таку цитату: “Але часом гротескна забава мала далеко не гумористичне продовження, коли по українських селах і містечках зграйки хлопчаків не раз гналися по вулиці за єврейським однолітком, скандуючи уже не барокове: “Жид! Жид!”. Пізніші політичні наслідки такої “забави” ми відхаркуємо й досі”. Навіщо те згадувати, пробуджуючи неіснуюче зло?

КОМЕНТАР

Лариса ЛІХНЬОВСЬКА,
молодший науковий співробітник Інституту мистецтвознавства, фольклористики, етнології ім. М. Т. Рильського НАН України

Однозначно ставитись до звернення о. Бориса Гудзяка, о. Юрія Шурка, Мирослава Мариновича до спільноти не можна. Проводити паралелі між вертепним Жидом і витівками дітей некоректно. До того ж категорично не погоджуюся, що образ Жида тожний вертепним образами Ірода і Смерті.

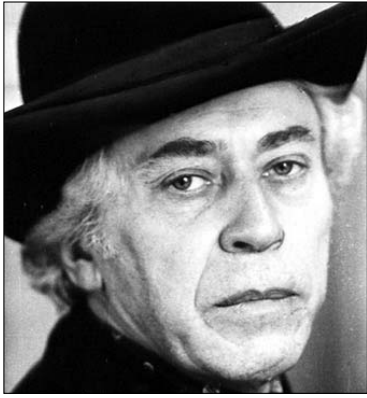
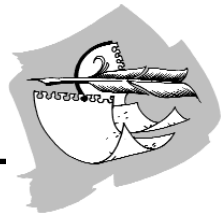
Розумію, що поважні панове розглядають окреслене питання з погляду релігійності, однак явище вертепу (його сюжетнообразність) генетично пов’язане із середньовічними різдвяними містеріями. Українські версії про царя Ірода у своєму розвитку пройшли неоднакові етапи. Вони створені за різних обставин, незалежно від географічного або етнічного ареалу їх побутування, тому є доволі неоднорідним масивом народно-драматичної творчості. Граючи канонічну частину вистави, нікому з виконавців на думку не спадало, якої національності Христос, Його Мати, Пастухи, Ірод або три Царі. І в цьому був вияв побожності, любові до ближнього, шани релігії своїх прашчурів, адже щораз вертепом і колядою актори (селяни-аматори) об’єднували громаду, нагадуючи про моральні цінності й сенс буття.

Щодо образу Жида, інтермедійної частини вертепу, яка позначена естетичною функцією, розвиваючи видовищний напрям народної культури, то саме навколо нього розгортаються головні комічні сцени (інколи побудовані за принципом використання мовних курйозів), що подекуди становлять значну частину вистави. Це персонаж, роль якого чітко не регламентована (відображає різні традиції і зв’язки): вийшовши на сцену в певний момент п’єси, він далі міг вільно імпровізувати, розважав глядачів. Інколи образ Жида позначений гострою сатирою, що зумовлено неоднозначними міжнаціональними й економічними стосунками. Проте Жид — фольклорний персонаж і є невід’ємною частиною українського вертепу ще в сценаріях XVI століття; він є нейтральним образом, адже може з усіма домовитися: із Чортом, Іродом, Смертю, Козаком, до того ж на цю роль заохочували кмітливого й веселого хлопця. Відтак це показник радше позитивного ставлення до обговорюваного образу, аніж навпаки. Сила образу, його життєздатність полягає саме в його ємності, у здатності додатково асоціюватися з конкретними життєвими, історичними, соціальними й побутовими ситуаціями. Водночас цей образ підкріплений загальнофольклорною традицією. Зауважу, що у свідомості релігійного українця слово “жид” — це народ, який розмовляє мовою ідиш.

Потрібно наголосити, що вилучати на свій розсуд або самовільно, хаотично вводити додаткові персонажі до видовищних вистав без розуміння специфіки фольклорної драматургії неприпустимо.

Хоча дискусія стосується лише образу вертепного Жида, хочеться поставити питання шановним опонентам щодо інших персонажів фольклорного театру, як-от: Циган, Циганка, Циганча, Ксьондз, Піп-п’яничка, Дяк-пивооріз, Чернець, Поляк із Полькою (як варіант — Шляхтич), Українець (представник Західної України), Москаль, Угорець із Угоркою, Вірменин, Турок, Литвин. Невже і ці образи потрібно переосмислити або ж — радикально — вилучити (заборонити)? Адже різноманітність в образах по-своєму відтворювала і трактувала етнічну структуру тогочасного українського суспільства та його звичаї.

Суть фольклорного театру, що вміщує і вертеп, — це видовищність і позапсихологічність, зі збереженням деякої атрибутики шкільного театру й народних національних типажів. Проте нині у час усеукраїнської політизації традиційні образи фольклорного театру маркують під конкретно визначену особу (осіб) або ж ототожнюють із нею (ними), хибно вважаючи, що в такий спосіб відроджують “традиційну” вертепну драму, натомість перетворюючи її на чергове шоу. Лише в цьому контексті погоджуюсь із міркуваннями очільників Українського католицького університету щодо модерного образу вертепного Жида.



Упорядник і автор
літературно-критичних розвідок
лауреат Національної премії
ім. Т. Шевченка
Володимир БАЗИЛЕВСЬКИЙ

*Ти ще, мій милий,
по звуку не звик
Вгадувать рани.*

Г. Чупринка

Лицар-Сам — герой однойменної поеми Грицька Чупринки тікає з поля битви, де полягли інші, не зі страху, а з небажання бути рабом зла, яким, на його думку, є земне життя, якщо воно позбавлене вищого сенсу. Втеча для нього — перемога, а не поразка. Вчинку його не розуміють і засуджують як зраду — кохана, її батьки і навіть рідна мати. Те, чим вони дорожать, для нього кайдани: “Я ваших цінностей не знаю”. Найвища цінність для втікача — вільний дух, літання над землею, поривання до “вічної краси”. Це бунт одинака супроти всіх. Супроти світу, що сповідує фальшиві цінності і рухається в тупиковому

напрямку. Це суд не тільки над сучасним, а й над минулим. Запечення його чеснот, зокрема героїки. Вона теж марнота марнот, закови для духу. Такий *ризикований* пафос поеми.

Певна річ, Лицар-Сам — це alter ego поета, чия творчість була викликом народницькій традиції і часові. У передгроззі і в пору нечуваних соціальних струсів і революційних шквалів Г. Чупринка у душі запізненого неоромантизму і символістської естетики декларував крайній індивідуалізм, культ чистої краси, незалежність поета від юрби, утверджував його право бути “над життям”. На питання “ти землі чи неба син?” він відповідав однозначно — неба. Один із найуживаніших епітетів поета — надземний. Шлях світоглядно безперспективний, а з огляду на тектонічні зрушення й розломи епохи — анахронічний. Але Чупринка розширив обрії української поезії. У втомлюючому однострої епігонів Шевченка з їхнім вульгарним соціологізмом зазвучали нечувані досі мелодії і ритми, тони й обертони, словник поета, попри всі вади, повтори і штампи, здобувся на ту ступінь гнучкості й легкості, коли словам тісно у межах жанру. Це був крок в іншу стихію — музику. І ця стихія стала домінантною. Під її натиском логіка й зміст відійшли на задній план.

У ритмах Чупринки озвалася модерна європейська поезія в її колоритних персоналіях — Бодлер, Верлен, Рембо, Малларме, Метерлінк і, звичайно ж, російські символисти, а з-поміж них передовсім Бальмонт. Г. Кочур,

Лицар-Сам, або Чародійство звуком Грицько Чупринка (1879—1921?)

шукаючи аналогії Верленові в українській поезії, назвав, природно, ім'я Тичини і висловив при цьому кілька цікавих спостережень. У ту пору, коли він писав свою статтю, Чупринка був заборонований. Можливо, саме ця обставина завадила Кочуру віддати йому належне. Як багато важив для Чупринки Верлен, легко переконатися, якщо вдатися до паралельного прочитання текстів обох поетів, пошукати відповідників у “Романсах без слів” Верлена. Але не тільки в них.

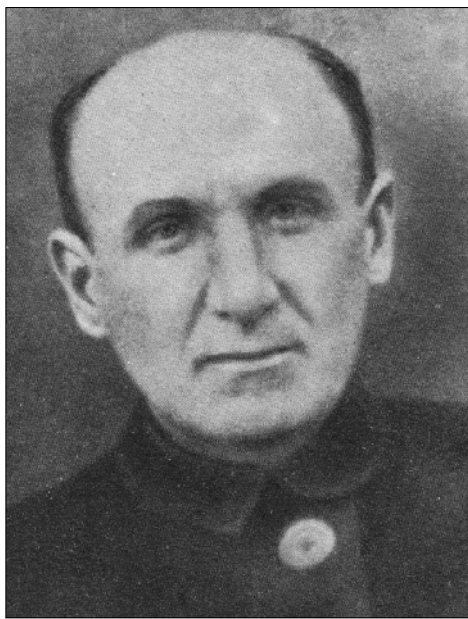
*Найперше — музика у слові!
Бери ж із розмірів такий,
Що плине, млистий і легкий,
А не тяжить, немов закови.
Не клопочись добром слів,
Які б в рядку без вад бриніли,
Бо наймиліший спів —
сп'янілий...*

Цей імператив французького поета (“Поетичне мистецтво”, переклад Г. Кочура) Чупринка міг би повторити дослівно. Його поетичні декларації мало різняться від тих, що їх дотримувався Верлен. Чупринка не тільки вгадував рани “по звуку”. Звук для нього, як і для знаменитого француза, універсальний засіб пізнання сві-

ту. Йому досяжні найвигадливіші способи музичної організації словесної маси. Ні найменшої силуваності, рука його легка, звукопис яскравий, приємний для слуху. Як і Верлен, Чупринка байдужий до барви, до скульптурної пластики зорового образу, такої важливої для неокласиків. Непрості стосунки у нього й із логікою, його відштовхує рація, підконтрольність чуттів диктату розуму. Течія цієї поезії плинна й примхлива. Замість кольору — нюансування, відтінки, замість повноти й обґрунтованості емоції — неясні відчуття і поривання.

Активно перегукується Чупринка з Бальмонтом. Можна припустити, що й до Верлена він прийшов із допомогою Бальмонта, чия “Пісня без слів” прямо вказує на автора “Романсів без слів”. Принаймні увага до алітерації, внутрішня рима, заколисуючий повтор як дієвий засіб впливу — усе це вже було в Бальмонта і мало свою притягальність: “Я на башню всходив, и дрожали ступени, и дрожали ступени под ногой у меня”. Немає сумніву, що часто вживана фея Чупринки — ще й фея Бальмонта, якого він уважно студював. Як студював й інших старших і

молодших символістів, зокрема раннього Брюсова, магія співучості віршів якого (“Эта светлая ночь, эта тихая ночь, эти улицы узкие, длинные! Я спешу, я бегу, убегаю я прочь, Прохожу тротуары пустынные. Я не в силах восторга мечты превозмочь, Повторяю напевы старинные, И спешу, и бегу, — а прозрачная ночь Стелет тени манящие, длинные”) — жадібно вловлювалася його чутливим на гармонію слухом. Утім, щодо вигадливості в цьому напрямку російські метри могли б дечому повчитися і в Чупринки. Окремі його вірші, строфи чи й рядки, як ось: “Поле. Гай. Синіють луки” — навертають до Тичини, для якого читання попередників — Вороного, Олеся, Філянського і його, Чупринки, було вельми плідним. Це помітили вже сучасники. Чупринка поет, у певному сенсі, унікальний. Якщо читачеві вистачить снаги за один присіст подолати всю його поетичну спадщину, а це 400 з гаком віршів, то його ще довго не полишатиме відчуття колихання й вібрації. Стан аналогічний тому, коли після тривалого перебування в морі з хиткої палуби корабля потираєш на сушу. А це означає, що музика таки перемогла.



Грицько ЧУПРИНКА

ЛІРНИКИ

Олексі

На пекучім тротуарі
В нерозлучній вірній парі

Похилились,
Зажирились
Два старці.
Два співці.

Кожен з лірою в руці.
Тільки ж більше не голосять,
Не голосять і не просять,
Гімнів в небо не возносять,
Бо почули в шумі, в гамі,
Що не має натовп тям
До натхнення лір співучих,
До нудьги сердець горючих.

Що не знає
Поривання,
Що не має
Спочування

Цей байдужий натовп туш,
Натовп постатів без душ.

Більш не просять,
Не голосять,
Гімнів небу не возносять,
Похилившись сумно в парі
На пекучім тротуарі.

РАЙ ЧАРІВНИЙ

Б'ються з сонцем водограї,
Дзвони, пахоші, молитви...
Ні, не будете радіть ви
В новонайденому раї
Разом з соняшними дітьми,
Хижі зграї!

Десь в ефірі, в небосхилі,
В синім лоні тонуть дзвони...
Де ж ви, де ви, легіони
Чорнодуші, чорнокрилі,
Що поклонили до Мамони
Били в сили?

Вкриті квіти райським рястом;
Злиті дзвони в переливи...
Хто вражливий, хто чутливий,
Хто родивсь ентузіастом.
Хто зіллється в день щасливий
З дивним царством.

ГОРІННЯ

Трошки далі, далі, мила,
З мене б'є огонь душевний —

Ти попалиш ніжні крила,
Як метелик одноденний.

Як ефірнеє створіння,
Ти не витримаєш палу,
І душевного горіння,
І шукання ідеалу.

Пал огненний в'ється, свище,
Не торкайся ж ти до мене,
Бо зведе на попелище
Душу полум'я шалене.

Не наближуйсь до горнила,
До душевного вулкану,
Далі, далі, далі, мила,
Од мого страшного стану.

ЕОЛ

Дзвоне, дзвоне, тихо дзвоне
Вільний, мрійний, тихий дзвін,
В світлі, в вітрі, в небі тоне,
Спів розносе
І голосе.
Хто се, хто се,
Дзвони носе,
Хто се він?

Знаю, знаю, ти, Еоле,
Звуків-дзвонів ллєш бурон,
Ніжно вабиш гай і поле
В вільнім співі,
Ніби в гніві,
Дзвін вабливий,
Дзвін рухливий
Ллєш із струн.

ПЕРЕХІД

Струни смерті забриніли,
Бачу вічності поріг,
Смертний образ чорнокрилий

Хилить, валить жахом з ніг;
Тисне, давить, грає тілом,
Віє в очі чорним пилом,
Чорним пилом, чорним пухом,
Розлучає тіло з духом,
Тяжко давить,
Поки збавить
Од життя
І одкриє все незнане,
Невідоме, довгождане
В вічних чарах забуття.
За страждання,
За ридання
Дасть велику нагороду,
Вічний виявить секрет
І пригріє
Давні мрії
На роздоллі небозводу
Між планет-комет.
В'яне цвіт під ешафотом,
Лине дух мій вільним льотом,
І в агонії сплелись
Жалі з рухом,
Тіло з духом,
Мов бояться десь загинуть,
Мов не хочуть все покинуть,
Чим жили колись.

БЕНКЕТ

Що, горілка там чи кров?
Плеще, плеще чарка пінна,
Ну ж, голубко, ну, незмінна,
Як не втіхи — дай отрути!
Щоб життя нудне забути,
Вип'єм швидше! вип'єм знов!

Що там — зрада чи любов?
Плеще, хлюпається шклянка,
Ну ж, веселко, ну ж, коханко,
Щоб минулась чорна туга,
Щоб забулась зла наруга,
Вип'єм швидше! вип'єм знов!



Задеклароване правило стало нормою поетичної практики. Тільки тривала ізоляція творчості поета спричинилася до того, що він досі не посів того місця в поезії, на яке заслуговує. Місце почесне і самостійне.

Чупринка — приклад естета послідовного у відстоюванні власних принципів. Дивна сама з'ява цього рафінованого духу на народницькому ґрунті. Та ще й у пору затяжної депресії в поезії. Як і та впертість, із якою він, виходець із простолюддя, сповідував свою “надземну” віру:

...весь мир — уява!
Наше світло, наша слава
Там, де наших тіл нема,
Там, де грає дух прекрасний,
Де буяє розум ясний,
Де не має влади тьма...

Чупринка, попри всю вразливість, це той вітамін, без якого нормальна функціональність українського поетичного організму була б порушена. І те, що його практика по суті не мала (і не могла мати) продовження, ще не означає, що зусилля поета були марними. Навпаки — саме завдяки присутності його доробку маємо можливість із відстані в часі побачити гандж і небезпеку певних тенденцій. Віддамо належне цьому “декадентові”, який мав зухвалість наївно перти супроти закутого в лати немилосердя часу, як благородний гідалго Дон-Кіхот Ламанчський супроти вітряків.

Хочеш бути між красот
Шохвилини, щогодини —

Oddіли свій вільний льот
Од становища людини.
Будеш чути кожну мить
Мову вітру, мову листу,
Як божественно бринить
Дивна лірика без змісту.

Зауважмо: для Чупринки при-рода не втілення поезії, а сама по-езія, “дивна лірика без змісту”. Знайдіть ще поета, який сказав би: “В чарах лірики навкруг потонули краєвиди”. Серед назв його віршів є й промовисті щодо нього самого: “Гість-метелик”, “Панна оса”. Він постеріг і підслухав: “Грають сили невідомі в шелестінні листя й трав”, “Серце чує, що говорить сол-ов’їсі соловей”. Намагався у всьому розгледіти божественне єство живого, таємниче осердя життєвих сил — у птахи, звіра, квітки, трави, дерева. Проповіду-вав і напучував: “Повернися назад до живих таємниць любознавчим юнацьким лицем”. Називав цей стан “цвітом душі”, який “з бо-жим променем суміжний”. Хоча до людини ставлення його далеко неоднозначне, а до міста, повсяк-дення — неприхильне чи й воро-же: “Тут непевні наші межі, де вбивають завше дух”. Він один та-кий, відсторонений від земної ме-тушні поет, який прагнув не тільки “пісень надземних”, а й надзем-ної, цебто універсальної правди: “Ти розвієш полем, степом все на-віяне вертепом, всі намули і полу-ди, фарисейські пересуди, біль і сум”. Простота поезії Чупринки, її легкість, зовнішнє пурхання — оманливі. Щоб збагнути глибше його “Оману”, годилося б загля-нути у Метерлінка, а “Самогу-бець” прямо вказує на Ібсена.

Домінуючий Чупринчин настрій — “вільний настрій ви-сокольтотний”. Поет ширяв над землею, а потім ревниво стежив зі своєї надсвітньої вежі за тими, хто теж, як і він, намагався дола-ти земне тяжіння. За старшими від нього: на 8 років Вороним, на 6 — Філянським, на рік — Олесем. Чи, можливо, й за В. Пачовським, майже ровесни-ком. Це ширяння мало свої збитки. Верховенство музики витісняло, як уже мовилося, зміст, нівелювало конкретику (і без того розмити), призводило до зловживання повторами — синтаксичними й ритмічними: “ми прощаєм, ми прощаєм”, “нас не спалять, нас не спалять” (приклади з різних віршів), зод-наковіння, інерції інтонації, гри на одній струні. Без самоповто-рів Чупринку чи й уявити. Як і без штампів, банального уже й на його час римування, зловжи-вання зменшувальними суфік-сами -оньк, -еньк: “Квітоньки-дітоньки, сині волошки, білі ро-машеньки, стебла тонкі”. Ряд цей довгий: ніченька, сердень-ко, горенько, чароньки, думонь-ка, зіронька — гонитва за музи-кою замагала здоровий глузд. Читання російських символістів оберталось ще й несмаком бук-валізму: “зорі небо — ожемчу-жать”. Із втрат прикріших — тематична бідність, засилля абс-тракцій, *обтесаність* поетичної крони: дефіцит метафори, яск-равої образності. Жертви майже неминучі, коли *домінує звук*. Хай навіть і божественний. Хтось повинен був пройти цей невдяч-ний шлях. І він, Чупринка,

пройшов його з високо підня-тою головою. Тому навіть нега-тив його — позитив загального поетичного досвіду XX століття. Є чар монотонності у Чуприн-чиних “дзеньках-бреньках”, якими так в’їдливо допікали йо-му опоненти. Хоч вірш з одно-йменною назвою поет сам озна-чив як поетичний жарт.

Критикували й пародіювали Чупринку часто, особливо за по-ему “Лицар-Сам”. Щоправда, були й поцінувачі — модерні критики М. Євшан та М. Сріб-лянський-Шаповал, видатний білорус Максим Богданович, для якого Чупринка — “поет рідкіс-ного, своєрідного типу таланту”. Істинно так. Зусиллями Чуприн-ки українська поезія вперше пос-лідовно заговорила на тому різ-новиді поетичної мови, якої в та-кому *згущеному* вигляді ще не ма-ла. Втрачаючи, вона водночас і здобувала: поставала у новій якості. І не вина Грицька Чуп-ринки, що ритмомелодика тек-стів сучасних поетів обмежена і тон, як і раніше, задає чотири-стопний ямб. Г. Чупринка — тип творця, який збувся на слабо окультуреному для обраного напрямку ґрунті. Трагічний пара-докс: поет, який утверджував тезу “над життям”, не написав жо-дного антирадянського вірша, за-гинув від рук чекістів. Жах ще й у тім, що подібні парадокси неза-баром стали правилом. Не з’ясо-вані обставини загибелі Чуприн-ки. Досі не знаємо точно, у якому році сталася ця трагедія — 1919-му чи 1921-му.

Заборона книжок Чупринки призвела до того, що сам образ

поета мовби розмитий. Втрачено живі індивідуальні риси. Про них нам частково нагадав М. Жулинський у розлогій вступній статті до одностомника Чупринки, що вийшов у “Бібліо-теці поета” 1991 року. Григорій Чупринка був постаттю коло-ритною. Його, високочолого, в чорному пальті, крилатому чор-ному капелюсі, з незмінною па-лицею в руці — знали й бачили у різних районах і мальовничих місцях Києва. (“Віє, віє Дух, де хоче, на просторах світових”). То він самотиною блукав у Голосіїв-ському лісі, то з’являвся на По-долі в оточенні білялітературної братії, акторів, художників, то виринав у Деміївці серед повій і злодіїв, яким читав Бодлера, Верлена, Бальмонта і, звичайно ж, свої вірші. Людина богемної вдачі, дивакувата і запальна — таким він вимальовується і в своїх творах. Поет “чистої кра-си”, чия творчість пов’язана з першими двома десятиліттями XX віку, виявився цьому кайну-віку абсолютно непотрібним. За-бутий він і сьогодні. Про нього не пишуть, його не згадують. Але це зовсім не означає, що досвід поета не знадобиться ще в сто-літті нинішньому.

Тим більше, що цей правова-рний естет кинув камінець і в його (наш) город:

Завтра стане храм базаром
І майданом сад.
Опанує божим жаром
Комерційний лад.

Дарма, що цим рядкам майже 90 років.

Там життя? чи, може, смерть?
Все одно! — яке нам діло...
Щоб в очах почервоніло,
Щоб гуляти, танцювати,
Щоб і смерть почастувати,
Наливай по склянці вщерть!

Там ридання? Чи танок?
Є того й сього потроху:
Крові з серця, пива з льоху!
Ха, ха, ха! танцює хата!
Горе, щастя, де ви в ката?
Лийте, пийте із склянок!

ЛІРА

Не поет, хто сил не має
Звуком душу потрясти!
Шота Руставелі

Ліру в руки!
Б’ють по серцю ніжні звуки,
Повні смертної розпуки,
Повні гострого жалю;
Ліра стогне, ліра б’ється
І ридає і сміється:
— Засмучу і звеселю!

Вище струни!
Ходять хвилями буруни,
Хтось могутній, вічно юний
Сипле з неба блиски зір.
В чарах щастя і свободи
Пахнуть квіти, грають води,
Гомонить зелений бір.

Ліру в руки?
Сумно, сумно стогнуть звуки,
В полі смерті в’ються круки;
Стиски горла... Муки мук!
Гостро в серці закололо —
Все поблідло, захололо;
Випадає ліра з рук.

ЦВІТ ТРАВНЕВИЙ

Що таке — переживання?
Ряд умовин!
Пісня рання про кохання,
Скута холодом хуртовин,
Воскресає в цвіті травня,
Тільки з цвітом і проходить;
Туга чорна, туга давня
Жар кохання,
Сподівання
Снігом-льодом розхолодить.
Що для серця та принада?
Зла омана!
Буде зміна, буде зрада,
Буде в серці зайва рана,
Зайві спомини й прокльони,
І байдужість, і зневір’я,
Будуть інші гнівні тони —
Квіти травня
Туга давня
Всипле снігом верхогір’я.

Дишуть пахошами квіти
Так принадно!
Раз кохати, як і жити,
Серце може безодгадно!
Пийте ж, пийте аромати —
Цвіт огнистої любові!
Кличуть, манять пишні шати,
Цвіт вишневий,
Яблуневий
В мир прекрасний, в мир чудовий.

ЗМІСТ КРАСИ

Кожну хвилику, кожну мить
Ловить ухо шелест листу,
Пахнуть квіти, сад шумить,
Як мелодія без змісту.

В гамах звуків гай і луг,
Де не стань, куди не вийди;

В чарах лірики навкруг
Потонули краєвиди.

Щастя, горе? Що таке?
Геть придбання і втрати!
Як то можна щось людське
Всій природі надавати?

Вся природа — світлий храм,
І молитви в ній без змісту;
Наш нудний душевний хлам
Тільки нищить вроду чисту.

Горе, щастя, сльози, сміх,
Зрада, згода та кохання —
Се наймення всіх поміх
Любовання-споглядання.

Хочеш бути між красот
Шохвилини, щогодини —
Oddіли свій вільний льот
Од становища людини.

Будеш чути кожну мить
Мову вітру, мову листу;
Як божественно бринить
Дивна лірика без змісту.

ПОЕЗИЯ

Поезія — настроїв гучних вакханалій
І плюскіт вина.

Поезія — пахощі білих конвалій
І тиша сумна.

Поезія — світ в мальовничій уяві
І радісний дзвін.

Поезія — регіт і сльози криваві,
Молитва й проклін.

Поезія — солод палкого кохання
І дух красоти.

Поезія — буряний пал досягання,
Я й ти.

ПЕРША МРІЯ

Десь згубилася вона,
Як мана,
Десь в повітрі, десь в природі,
В тихих водах, в небозводі —
Так, як губиться, зникає,
Ніби зрадником тікає,
Перший образ, перший тон
В чарах юного кохання
І наївного єднання
В час, як манить всіх весна...
Десь згубилася вона,
Як мана.

ТИ НЕ ЧУВ?

Ти не чув? А чути треба,
Як співають люди в горі,
Як співають люди в муках,
Як здійснюються до неба
Душі, змучені та хворі,
В довгих, вистражданих звуках.

Ти не знав? А треба знати,
Що за слізьми — крик одчаю,
Гнів і полум’я пожежі!
Зчервоніють неба шати,
Скрізь од краю і до краю
Рухнуть стіни, зникнуть межі.

ПО ЗВУКУ

Чуєш ти в грюкоті лірики дзвін?
Чуєш ти в війську Бояна?
Болісно носить стогін-проклін...
Чується рана.

Чуєш ти, чуєш ти лірики крик?
Ні, не почуєш, коханий...
Ти ще, мій милий, по звуку не звик
Вгадувать рани.



— *Павле Володимировичу, я з інтересом перечитую Ваші публікації і переконуюся в тому, що все своє життя Ви йдете за гоголем-знавчим покликанням.*

— Моє перше знайомство з Гоголем відбулося в маленькому українському селі неподалік Ніжина, коли сусідський хлопчик захоплено переповів почуту в школі історію про Тараса Бульбу. Я того ж вечора перечитав твір, не підозрюючи, що мені доведеться повертатися до нього протягом життя. У 60—70-ті роки минулого століття мені пощастило вчитися в Гоголевому виші й викладати тут майже три десятиліття. 1981 року захистив дисертацію про романну творчість предтечі Гоголя — Василя Наріжного, відкрив для себе його тісний зв'язок з культурою українського бароко, підготувавши таким чином ґрунт для наукових пошуків творчості Гоголя. Очолити кафедру світової літератури, разом із колегами створив Гоголезнавчий центр, при якому було організовано видання періодичного наукового збірника “Гоголезнавчі студії” і який знають гоголезнавці всього світу.

2003 року захистив докторську дисертацію “Творчість Миколи Гоголя в контексті літературної культури бароко” і перейшов на роботу в Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України.

Останнім часом працюю над проблемою зв'язків Гоголя з західноєвропейською християнською думкою, а першою фігурою, яка привабила мою увагу, став італієць Сільвіо Пелліко.

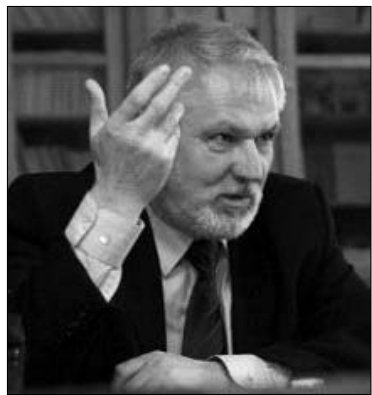
Його ім'я стало відомим у Європі після виходу “Моїх темниць” (1832). Це книга-сповідь про пережите протягом десяти років в ув'язненні за зв'язок із рухом карбонаріїв, сповідь про духовний перелом у житті автора. 1834 року з'явилася друга книга Пелліко “Про обов'язки людини”, теж популярна в європейському читача.

Імені Пелліко Гоголь ніде не згадує, але в листі до Миколи І він пише “...десять лет тяжких недугів оторвали меня от трудов, к которым я порывался”. Гоголь намагається збудити в уяві царя образ Сільвіо Пелліко й поставити себе в один ряд із письменником, що здивував усіх стражданням, християнським смиренням і проповіддю добра й високих істин людського покликання і служіння. Читаємо далі: “Но не пропали эти годы: великой милостью Бога устроено было так, чтобы совершилось в это время мое внутреннее воспитание; великой милостью Бога вложены в меня некоторые не общие другим способности, которых не следовало мне выказывать, покуда не вызреют они во мне, и которыми по возвращении моем из святой земли я сослужу вам службу так же верно и честно, как умели служить истинно русские духом и сердцем”.

Не випадковий той факт, що, представляючи преображення Чичикова в другому томі “Мертвих душ”, він проводить свого героя крізь в'язницю.

На вплив італійського бароко на Миколу Гоголя звернула увагу свого часу В. Шапіро, посилавшись на мою розвідку про відлуння українського бароко в його творах. Про це говорила й італійська дослідниця Ріта Джуліані,

Апостол живих душ в епоху знецінення моралі



“Премію імені М. В. Гоголя в Італії” започаткував 2009 року Фонд першого президента Росії Бориса Єльцина до 200-ліття від дня народження Миколи Гоголя. Завідувач відділу слов'янських літератур Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, доктор філологічних наук, професор, завідувач Гоголезнавчого центру Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя Павло Володимирович Михед відзначений 2011 року російсько-італійським журі “за літературознавчі праці і віддане наукове служіння дослідженню творчості Миколи Гоголя”.

коли представляла мене при врученні Міжнародної премії.

— *Ви чи не перший висунули гіпотезу про апостольський проект Миколи Гоголя...*

— У контексті апостольства надзвичайно важливий смисл має вибір Гоголем Риму як місця перебування. Абрам Терц справедливо зауважив: “Перебування у вічному місці, наче спеціально відведеному для звершення духовного подвигу, зміцнювало його в усвідомленні центрального становища у світі”. Далі дослідник пише: “Тут людина сприймалась у пошукуванні якості місця, на яке вона поставлена не дарма, але заради предвічного плану Творця і упорядника життя”.

Рим і був місцем, відзначеним діяннями апостолів. Він став символом початку тріумфу християнської віри й сакральним центром гоголівського світу, звідки починалися його діяння.

Початки цього сягають ще глибше, а саме історії одруження батьків Гоголя — Марії Іванівни Косяровської і Василя Опанасовича Гоголя-Яновського. Саме в ній, на мою думку, витоків ідеї обраності, особливого призначення, якого тримався Гоголь до останнього подиху.

Двоє перших дітей народилися мертві. Тоді Марія Іванівна дала обітницю перед чудотворним образом Миколи Диканського: якщо народиться син, назве його Миколою — на честь святого. У 9 років помер брат Іван, і в глибокорелігійній свідомості Гоголя, який вийшов із середньовічного українського села і був віруючою людиною, з'явилася (не могла не з'явитися) сакральна думка: Господь чомусь благоволив до тебе, не випадково Він оберігає тебе. Ти вибранець Господній. Ось де, на мою думку, коріння Гоголевого апостольства. Він протягом усього життя відчував власне особливе покликання. Звідси його замкненість, таємничість, певна дидактичність (з погляду інших), іноді зверхність. Головний діалог Гоголевого життя — діалог із Господом, причетність якого до всіх своїх справ він ніколи не ставив під сумнів. Визнання ж письменницького таланту лише кріпило його у вірі, бо “слово було у Бога, і слово було Бог”.

Гоголь констатував неможливість подальшого повноцінного життя в умовах омертвіння душі людської. Він закладав у глиби-

ни російської свідомості ідею перемін, яка з роками лише розросталася й актуалізувалася в наступні епохи, завершившись революцією, жахливим переворотом і руйнацією підвалин національного буття народу. Хоч сам Гоголь бачив і проповідував іншу форму оновлення світу — через ідею особистісного самовдосконалення і особистого спасіння вірою. Ідея ця виявилася дуже дратівливою і не спрацювала не тільки тому, що позитивістська доба проголосила смерть Бога, а й тому, що поставила перед кожною людиною велике завдання, яке виявилось не під силу, особливо тим нетерплячим, чия егоцентрична впевненість своєї праведності залишилася непорушною. З цим ми “благополучно” дожили до сьогодні. І тим, зрозуміло, Гоголь актуальний не тільки для росіян. То універсальна проблема. Гоголь прищепив російському суспільству гостре і живоїчне переживання християнського почуття, він загострив і тим зацентрував ці почуття. Відоме позитивне, якщо не захопливе, ставлення до цього Тараса Шевченка і Пантелеймона Куліша, які високо цінували “Вибрані місця з листування з друзями”, книгу, над якою, за великим винятком, посміялась інтелектуальна Росія, сподобавши далекий від об'єктивності лист Белінського.

Однак про свої ідеї, висловлені у “Вибраних листах”, Гоголь змусив говорити все російське суспільство. Книга нікого не полишила байдужим. Ще Гершензон, здається, зазначив, що це була перша в історії Росії загальнонаціональна дискусія, приводом до якої стала книга Гоголя. Вся читаюча Росія стала його аудиторією. І хоч присуд був негативним, він не був тотальним. І вже наступні покоління почали виявляти живий інтерес до цієї трагічної книги, яка залишилася на маргінесах духовних шукань ХХ ст. і лише сьогодні, на черговій хвилі “нового середньовіччя”, твір переживає “друге народження”.

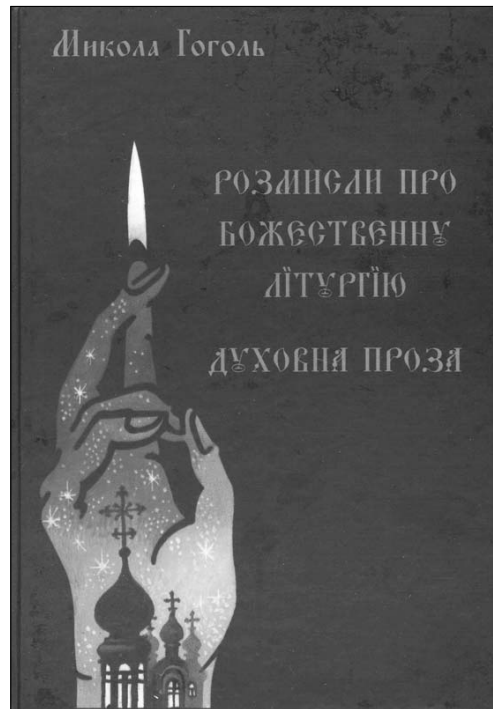
— *Доречно нагадати ще про один удруге народжений твір: “Розмисли про божественну літургію” і духовну прозу, які Ваша*

дружина професор Тетяна Михед переклала українською мовою зі спільно з Вами зробленими коментарями.

— Ми видали їх у Ніжині за фінансової підтримки меценатів і з благословення єпископа Чернігівського та Ніжинського Іларіона. На його думку, ця праця — вагомий внесок у духовне просвітництво українського суспільства, вона допоможе в місіонерському служінні Церкви і відкриє читачам красу, велич і духовне значення найголовнішого богослужіння Православної Церкви.

Інтерес до Божественної Літургії виявився в Гоголя ще в роки навчання в Ніжинській Гімназії вищих наук. В. І. Любич-Романович згадує, як Гоголь ставився до церковної служби: “...молитви слухав уважно, іноді навіть повторював їх, наспівуючи, ніби служив сам собі окрему Літургію”.

Літургія знову потрапляє в поле зору Гоголя у зв'язку з актуалізацією наприкінці 1830-х—початку 1840-х років його апостольських устремлінь і пошуків засобів впливу на людину з метою її навернення до християнських цінностей. Він починає жваво цікавитися християнською літера-



турою, зокрема християнською західноєвропейською думкою. Студією літургії св. Василя Великого і св. Іоанна Золотоустого. На початку 1845 року, перебуваючи в Парижі, бере консультації в елініста Ф. М. Беляєва.

Літургія була формою досягнення головної мети Гоголевого апостольства — воскресіння “мертвих душ”. Вона витворює особливу містичну атмосферу, людина розчиняється в Божественній любові й переживає Преображення.

Праця над “Розмислами...” йшла паралельно з роботою над “Вибраними місцями...”, а пізніше і другим томом “Мертвих душ”. Гоголь постійно вносив нові правки та доповнення. “Розмисли...” слугували своєрідним духовно-естетичним камертоном і орієнтиром для названих творів. Їх об'єднувала Гоголева віра у християнські цінності. Слово церковне живило матерію його художніх творів.

Гоголь не припиняв роботи над “Розмислами...” до останніх днів свого життя, про що згадує О. Т. Тарасенков — лікар, який був біля помираючого митця. Письменник придумав навіть особливий формат книги: “...маленький, в осьмушку”. І ми цю його волю виконали, а гарну ілюстрацію зробив ніжинський художник Олександр Кошель.

— *Думки Миколи Гоголя актуальні й сьогодні?*

— Так. Це той письменник, який завжди на часі. Його читає весь світ, у багатьох країнах є потужні наукові школи, його твори не втратили актуальності: досить подивитися на численні цитування в постмодерністських текстах. Гоголь — живий класик, він продовжує захоплювати читача. Означуючи природу свого часу, Гоголь повторював формулу — “мир в дорозі”. Чи не цим він близький сучасності? Нинішній світ прийшов у такий рух, що будь-яка стабілізація оголошується застоєм. Він формулює безліч питань і серед них питання вічне: як жити, що вартісне у цьому житті? Гоголь бере людину в її первісній суті, і віднаходить у ній Божу іскру (навіть серед найнещасніших). Він починає розмову про життя тіла, його буття і ставлення до нього. Гоголь означив стільки людських типів, подав існування людини в різних формах буття (спокійній і природній, героїчній і жертвоїній, пустій і нікчемній, пожадливій і обмеже-

ній), у високохудожній і захоплюючій формі, чим і привернув увагу читачів. Справді, ціла енциклопедія буття. Разом з тим, Гоголь чітко розставив акценти праведного існування. Це теж приваблює читача. Особливо в епохи знецінення моралі.

Гоголівська “Шинель” наснажує сьогодні не тільки літераторів, науковців, а й митців інших видів культури.

“Премію імені М. В. Гоголя в Італії” було присуджено літератору Андрію Бітову, художникам Борису Мессереру і Сергію Якутовичу, режисеру Юрію Любімову, мистецтвознавцям Ірині Антонової і Марі Кьяретті, актору Богдану Ступці й видавцю Роберто Калассо.

— *Нагорода зобов'язує...*

— Серед нових проєктів — підготовка групою українських гоголезнавців видання

семитомного зібрання творів Миколи Гоголя українською мовою. Символічно, що останньою моєю публікацією є стаття про “Тараса Бульбу”, присвячена дискусійним питанням функціонування творчого спадку художника в українському і російському культурних контекстах.

— *Чи можна вважати вичерпаною італійську тему в творчості Миколи Гоголя?*

— Думаю, ні. Хоч у Римі й позначені меморіальні місця, пов'язані з перебуванням тут митця. Задokumentована згадка про те, як він позичав фрак для прийому на віллі Медичі. А нещодавно Ріта Джуліані знайшла в загальноміському архіві спогади про спілкування Гоголя з місцевими інтелектуалами, з європейськими художниками, які перебували тут.

Спілкувалася
Надія ОНИЩЕНКО,
м. Ніжин



У Костополі салютує середньовічна гармата

Євген ЦИМБАЛЮК,
Рівненська обл.

Змайструвати гармату на кшталт середньовічної — про це мешканець Костополя Андрій Яремчик мріяв із дитинства. І лише тепер мрія для чоловіка стала реальною: кілька років тому він власноруч виготовив гармату, і щоразу на новорічне свято салютує з неї. Цього року майстер вирішив ство-

рити цілий салютний феєрверк — від новоріччя до Різдва Христового.

— Я був на різних історичних дійствах, присвячених нашій минувшині, із захопленням дивився на реконструкції історичних подій, — розповідає пан Андрій, — та захват викликали раритетні гармати. Найбільше дивувало, що вони за багато років не втратили своєї боєздатності. І я вирішив змайструвати зброю самотужки. Користую-

Святки в Одеській опері

Одеський національний академічний театр опери й балету запросив шанувальників мистецтва на свій перший Різдвяний фестиваль (8–12 січня). На святі представлено вокальне й балетне мистецтво, оркестрова й інструментальна музика, а його програма задовольнить і широку публіку, і вимогливих меломанів.



Сергій ГОРИЦВІТ,
м. Одеса

Перший фестивальний концерт має назву “Зірка Різдва”. Він розпочався на другий день різдвяних свят, коли прийнято відзначати свято Пресвятої Богородиці, то саме її вшановував мистецький колектив театру, відтворивши музичні образи Діви Марії у різних культурних традиціях. У другому відділенні концерту пролунала грандіозна “Коронаційна Меса” В. А. Моцарта

у виконанні оркестру, хорі і молодих солістів театру. За однією з версій, композитор написав її з нагоди увінчання короною чудотворної ікони Богородиці, покровительки Зальцбурга.

У наступні дні святковий театр розважав своїх відвідувачів жанровим розмаїттям програм і дивертисментами молодих виконавців. 9 і 11 січня відбулися концерти солістів балету, що виконали фрагменти найкращих вистав театру і балетів, які поки що не йдуть на одеській сцені. 10 січня у вишуканій програмі з творів Генделя, Гайдна й Моцарта вперше продемонстрували свою виконавську майстерність на сцені солісти театрального оркестру.

Одесити раділи святкові духовної музики і знайомству з молодими перспективними артистами театру, які підготували для них оперно-балетне вертепне дійство.

чись інтернетівськими підказками та використовуючи матеріали, мені хотілося створити гармату, наближену до козацької. Але коли роботу було завершено, витвір був схожий на гармату, які ще у XV столітті стояли на іспанських галерах.

Гармата Андрія Яремчика (із 120-сантиметровим стволом, змонтованим із чавунної труби, на дерев'яній дубовій основі, ствол 20 міліметрів) цілком безпечна для стрільби ядрами. Їх майстрові подарували друзі. Діаметр ядер — 100 міліметрів, а вага кожного — майже



1,5 кілограма. Салютувати з цієї гармати уже стало традицією у Костополі.



«Українське Різдво» в Музеї Тараса Шевченка

Анатолій ЗБОРОВСЬКИЙ,
м. Ірпінь Київської обл.

У Національному музеї Тараса Шевченка відкрилася традиційна виставка “Українське Різдво”.

Традиції українського Різдва унікальні й сягають тисячоліть. Ці свята завжди потребували талановитих рук, які змайстрували б щороку інакше, хоч і традиційну “звізду” для колядників, вив’язали Дідуха, який часто був мистецьким шедевром, чи вибагливого “павука”, а згодом зі століття XVII з’явилася потреба у вертепах для розігрування лялькових (на духовні й світські теми) вистав.

Зразки цього мистецького багатства представлені на виставці. Окраса експозиції — вишиті бісером ікони Оксани Іваночки. Вони вже отримали високу оцінку Дмитра Степовика, Романа Кобальчинської, Любові Голоти і Павла Мовчана.

Значне місце в експозиції займають етнографічні ляльки Тетяни Федорової. Вона також експонує ляльки-листівки. На виставці представлено ляльки інших майстринь, а також зимові різдвяні пейзажі Юрія Камишного, Анатолія Буртового, Володимира Пархоменка та інших художників. Доповнюють виставку дитячі іграшки, витинанки і малюнки. Їх виготовили гуртківці Дитячого оздоровчо-екологічного центру Оболонського району (керівники Ганна Венгліська та Галина Спирідонова), “Травоплетіння” (керівник Катерина Філоненко), “Гончарне коло” (керівник Євгенія Проценко).

Виставка в Музеї Тараса Шевченка зачаровує відвідувачів красою нашого Різдва.



ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

24 січня о 17 годині в Національному музеї літератури України відбудеться презентація книжки літературознавця, перекладача, літературного критика Дмитра Дроздовського “Меридіан розуміння”. У книжці, яка вийшла у видавництві “Пульсари”, автор — учасник міжнародних літературознавчих конференцій, симпозіумів, форумів тощо ділиться враженнями від мандрівок різними країнами.

В обговоренні видання візьмуть участь народна артистка України Лариса Кадирова, журналіст-міжнародник Жанна Безп’ятчук, письменник, перекладач Дмитро Чистяк, професор, завідувач кафедри україністики Римського університету “Ла Сап’єнца” Оксана Пахльовська, почесний Президент Національного університету “Києво-Могилянська академія” В’ячеслав Брюховецький, директор Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАНУ Микола Жулинський, головний редактор “Слова Просвіти” Любов Голота та інші.



Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступники головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47,
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітнянської роботи
Надія КИР’ЯН
270-55-57

Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК,
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Кореспонденти
Наталія АНТОНЮК,
Уляна ВОЛІКОВСЬКА

Черговий редактор
Надія КИР’ЯН
Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001
E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ на
комбінаті “Преса України” у середу.
Зам. № 3301202
Наклад у січні — 20 000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов’язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

